

Voorwoord

Bij de viering van het feit dat Welten en Benzenrade 60 jaar geleden werden bevrijd werd er door de Heemkundevereniging Welten-Benzenrade een brochure uitgegeven “60 jaar bevrijding Welten Benzenrade”. Tevens werd er in het gemeenschapshuis in Welten een tentoonstelling over dit onderwerp gehouden. Deze brochure is vrij snel uitverkocht. Omdat de vraag bleef, is besloten om over dit onderwerp een nieuwe brochure te maken. In dit boekwerk zijn een aantal artikelen uit de oude brochure overgenomen, aangevuld met een artikel over de oorlog in Indonesië en het verslag van het bezoek van een bevrijder aan de tentoonstelling.

Welten, juli 2013

Inhoud

Het dagelijks leven gedurende de bezetting	2
De St. Martinusparochie tijdens de oorlog	5
Onze bevrijders	9
Angstige avond in Benzenrade	10
Angstige avond in Benzenrade, versie Sjef Brouns	11
Angstige avond in Benzenrade, versie Alois Luja	13
Harmonie T.O.G. zwijgt tijdens de oorlog	14
Door eigen dorpsgenoten verraden	16
80-jarige redt verenigingsvaandel	17
De oudste onderduiker van Welten	18
Herinneringen van een kind aan de oorlog en bevrijding	19
De tweede wereldoorlog en de bevrijding	22
Oorlogsbelevissen van Alois Luja uit Benzenrade	24
Bevrijding, gezien door de ogen van een kind	28
Dramatisch schietincident bij de Weltermolen	30
September 1944 journaal	33
De bevrijding kwam uit Benzenrade	39
Bezetter moedig om de tuin geleid.	41
Vliegtuig stort neer in Welten	42
17 september 1944, station Heerlen brandt	43
Dankbaar Welten	44
Amerikaanse begraafplaats in Margraten	45
Onbezorgde jeugd	47
Hij kwam zomaar even aanwaaien	50
De oorlog in Indonesië	51
Agent Leonard Schlicher	53

Het dagelijks leven gedurende de bezetting

Dat Heerlen (Welten) na de Duitse invasie bezet gebied is zal men al snel ondervinden. Op 16 mei 1940 publiceren de kranten het op 10 mei door de 'Ortskommandant' uitgegeven bericht dat Nederland onder Duits militair bestuur is geplaatst. Verzet, sabotage en hulp aan personen die het land willen verlaten zullen door het 'Kriegsgericht' zwaar worden gestraft. Het Duitse strafrecht wordt ingevoerd en de prijzen worden bevroren. De officiële wisselkoers wordt één gulden tegen 1,50 Reichsmark. Vóór de Duitse inval bedroeg de koers één gulden tegen vijf Reichsmark.

DE EERSTE MAANDEN

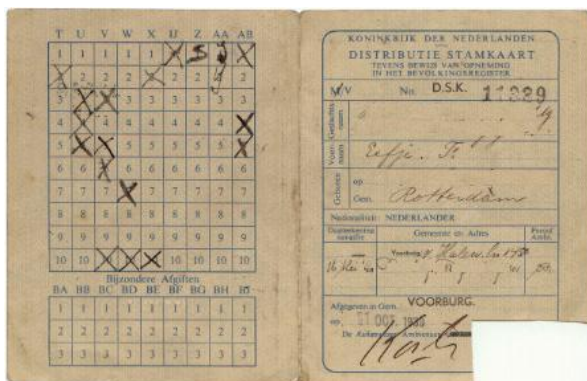
In de eerste maanden na de inval lijkt het leven vrij snel zijn normale gangetje te gaan. De 'echte' oorlogshandelingen zijn niet meer aan de orde. De bezetting wordt door de bevolking vrij gelaten geaccepteerd. De bezetters gedragen zich gedisciplineerd.

CONTROLE

Na de eerste maanden neemt de controle van de nazi's op het openbare leven sterk toe. De onderdrukking neemt geleidelijk grotere vormen aan en ontardt in ware terreur. Pas na de april/mei staking in 1943 wint het georganiseerde verzet snel aan betekenis.

DISTRIBUTIE

Reeds vóór de inval van de Duitsers is er een distributiesysteem ingevoerd. Dat betekent dat bepaalde artikelen 'op de bon' zijn om een zo eerlijk mogelijke verdeling te bewerkstelligen. Na de inval duurt het niet lang of alle artikelen zijn slechts via bonnen te verkrijgen. Ook in Heerlen, met destijds ca. 55.000 inwoners, heeft iedereen een distributiestamkaart, op vertoon waarvan men op het distributiekantoor bonnen kan afhalen.

DUIVENSPORT VERBODEN

Al op 3 juni 1940 verbiedt de bezetter vrije vluchten van duiven. Alle duiven dient men te laten registreren. Op 25 juni volgt de bepaling dat er geen duiven, ook geen sierduiven, meer

mogen uitvliegen. En op 5 augustus 1942 besluiten de nazi's dat alle duiven moeten worden afgemaakt. Aan de hand van de registratielijsten kunnen ze controle op de naleving van dit gebod uitoefenen.

KLOKKENROOF

Op 9 juli 1942 verplichten de Duitsers iedereen tot het inleveren van non-ferro-materialen (koper, tin, zink). Die materialen zijn bestemd voor de Duitse oorlogsindustrie. Als onderdeel van die 'non-ferro' actie worden vanaf april 1943 in heel Nederland nagenoeg alle kerkklokken weggehaald (zie artikel: 'De oudste onderduiker van Welten')

Voor het weghalen van de kerkklokken tekent in de regel de Heerlense aannemer Meulenberg, bijgenaamd 'Klokken-Peter'. Na de oorlog wordt hij tot twintig jaar gevangenisstraf veroordeeld. Overigens zijn ook Duitse kerkklokken op grote schaal omgesmolten voor de oorlogsindustrie.

GELIJKSCHAKELING/ PERS

Medio 1943 voltooiën de Duitsers bezetters de gelijkschakeling. Dat wil zeggen dat het gehele openbare leven door de nazi's wordt gecontroleerd en geregeld. De Kultuurkamer controleert het hele culturele leven.

Het Limburgsch Dagblad krijgt op 31 december 1942 een verschijningsverbod, omdat de redactie weigert haar anti-Duitse houding te laten varen. De eerste uitgave verschijnt weer op 20 september 1944. De collega's van de Limburger Koerier (Maastricht) schrijven wel pro-Duits en mogen daarom doorwerken. Deze krant wordt op haar beurt na de bevrijding verboden, om later, gezuiverd, terug te keren als De Nieuwe Limburger.

RADIO'S INLEVEREN

Op 13 mei 1943 kondigt de bezetter de beschikking af dat alle radio's moeten worden ingeleverd. Dit om te voorkomen dat men naar de Londense uitzendingen van Radio Oranje luistert. In de maand juni vindt deze operatie plaats. Op 14 oktober 1943 wordt burgers nogmaals de gelegenheid geboden hun radio in te leveren. Verstopte radio's worden later bij niet-Duitsgezinden weggehaald. Velen verstoppen hun radiotoestel, bijvoorbeeld onder de vloer. Overigens bezitten in die periode nog niet veel mensen een eigen radio.

FIETSEN GEVORDERD

Reeds bij de mobilisatie, vóór de oorlog, worden rijwielen gevorderd. In juli 1942 vorderen ook de nazi's voor het eerst herenfietsen voor de Duitse Wehrmacht. Wie een speciale 'Bescheinigung' bezit kan zijn tweewieler houden.

KULTUURKAMER

In juli 1941 richten de Duitsers de Kultuurkamer op. Alle kunstbeoefenaars zowel beroeps als amateurs, moeten zich daarbij aansluiten. Een bisschoppelijke richtlijn zegt, dat verenigingen hun activiteiten beter kunnen staken dan zich aan te sluiten. Het verenigingsleven in kerkelijk verband komt niet in de verdrukking. Harmonie T.O.G. legt zichzelf, na de instelling van de Kultuurkamer, het zwijgen op. De instrumenten worden goed verborgen, zodat ze niet in beslag kunnen worden genomen. (zie artikel: 'Harmonie T.O.G. zwijgt tijdens de oorlog')

NIEUW LEVEN

De bevrijders hadden goede contacten met de bevolking. Het enthousiasme van jonge vrouwen ging soms wel erg ver. Dat leidde medio 1945 tot de geboorte van circa 300 kinderen. Volgens recente berichten zouden de Duitsers (en Nederlandse vrouwen die met de Duitsers heulden) verantwoordelijk zijn voor de geboorte van, laag geschat, tienduizend kinderen in geheel Nederland tijdens de vijf oorlogsjaren. Honi soit qui mal y pense!

MATERIËLE OORLOGSSCHADE

Heerlen bezat in 1944 ongeveer 9200 huizen. Flats waren nog een rariteit. Daarvan is een 200-tal gedeeltelijk/licht beschadigd. In vergelijking met de meeste andere Limburgse gemeenten is Heerlen er dus genadig van afgekomen.

Emmastraat Heerlen, Ons Volkshuis, in de oorlog getroffen door een bom
Foto: Rijkheyt

In deze kroniek, aangetroffen in het Weltense parochie-archief, is opgetekend hoe het de St. Martinusparochie tijdens de oorlogsjaren verging.

Met opzet is niet getornd aan het toen geldende gebruik en de schrijfwijze van de Nederlandse taal.

De Martinusparochie tijdens de tweede wereldoorlog

10 mei 1940

Een fatale dag in de geschiedenis van ons Vaderland. Wat door velen reeds lang gevreesd werd gebeurde. Had Hitler op 9 Mei 1940 nog plechtig aan de radio verklaard dat Duitschland er niet aan dacht een inval te doen in Nederland, in den vroege morgen van 10 mei omstreeks 4 uur naderden uit alle richtingen door bosschen, veldwegen en voetpaadjes de wilde Germaansche Nazi-horde om het vredelievende Nederland te overrompelen. Nederland was tegen zijn wil in den oorlog betrokken. Limburg was al spoedig een prooi der Nazi's, en mede door het verraad van de Nederlandsche NSB (Nationaal Socialistische Beweging) moest ons land na 5 dagen strijd zich overwonnen geven. Immers op 14 mei in de Middaguren kwam het vreeselijke bombardement van Rotterdam, dat de heele binnenstad in enkele oogenblikken tijds vernielde en duizende menschen doodde of onder het puin bedolf. Hetzelfde zou met alle groote steden gebeuren indien Nederland niet capituleerde. Voor zulk een overmacht moest het weerloze Vaderland bukken.

Nu begon niet alleen voor ons land maar ook voor de Kerk een zware tijd onder het juk van het nieuwe Heidendom, 5 zware jaren.

Uit den aard der zaak kunnen wij in onze Kronijk slechts enkele gebeurtenissen aanhalen, die de oorlog heeft veroorzaakt in onze parochie.

Beweerde Hitler dat het Nationaal Socialisme niet tegen de Godsdienst was, reeds spoedig bleek het tegenovergestelde. Zijn concordaat met de Paus werd reeds aanstonds op grove wijzen geschonden. In alle plaatsen waar de Moffen doordrongen moesten de Katholieke organisaties, de een na de ander verdwijnen, de R.K. Werklieden Vereniging, de R.K. Mijnwerkersbond, de Boerenbond, Middenstands ereniging, de Kath. Jeugdorganisaties, daarna verdwenen de Kath. Tijdschriften, de Kath. Dagbladen Maasbode, Tijd, Volkskrant, Limb. Dagblad, de Zuid Limburger enz. enz. Alleen de Limburger Koerier bleef, die 5 jaren lang den hiel gelikt heeft van Hitlers trawanten in Nederland. De Nederlandsche N.S.B.ers verrichten spionagediensten tot zelfs in de Kath. Kerken toe.

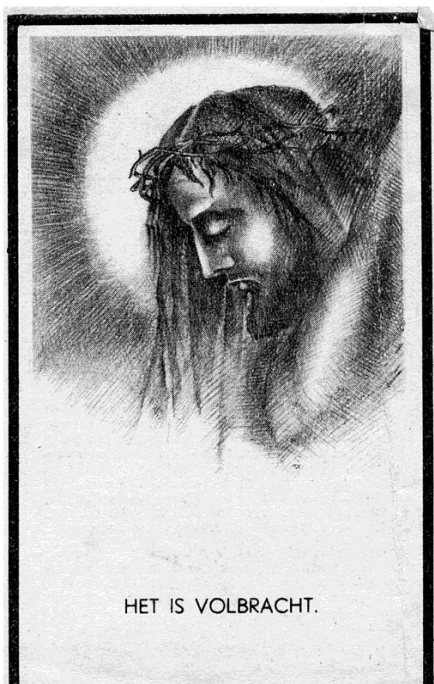
Toen kwam de gehate bepaling dat alle Nederlandsche jonge mannen slavenwerk moesten gaan verrichten in de Deutsche Oorlogsindustrie. Dit bracht vele vooraanstaande Katholieken en ook priesters er toe deze mensen te helpen onderduiken, om hen zoo voor slavenhandel en geestelijke en zedelijke ondergang in Duitschland te vrijwaren. Maar dit zou spoedig slachtoffers kosten onder de moedige helden. En zoo kwam voor onze parochie de Zaterdag vóór Pinksteren 1942. Twee politieagenten verschenen aan de Kapelanie om Kapelaan Petit te komen halen.

Hij had n.l. den euvelen moed gehad in het clubhuis het bordje 'Voor Joden verboden', dat daar op bevel van de Moffen gehangen was, te verwijderen. Daar de kapelaan bij aankomst der politie niet thuis was, vervoegde hij zich 's middags op bevel van de politie te 3 uur op het Politiebureau, waar hij verbleef tot Dinsdag 16 Mei, op welke dag hij vervoerd werd naar de Strafgevangenis te Maastricht. Na een scherp verhoor door de 'Sicherheitspolizei' werd hij voor goed ingerekend. Drie maanden lang tot 4 Augustus in Maastricht opgesloten, daarna werd hij overgebracht naar het Concentratiekamp te Amersfoort van waar hij terugkeerde op 15 October 1942. Na een paar weken vacantie aanvaarde hij weer zijn kapelaansfunctie, en begon hij weer evengoed met illegaal werk, om zodoende jongens uit Duitschland hier te houden. Toch was er fysisch en psychisch een slag toegebracht aan zijn gezondheid, wat later bleek want op 14 Nov. 1944 kreeg hij plotseling een gedeeltelijke verlamming, die hem noodzaakte zijn dierbaar Welten te verlaten en elders genezing te zoeken.

Kap. Petit 1937-1945

Veertien dagen voor de bevrijding werd er een razzia gehouden door de Duitschers en werden uit onze parochie meegenomen **Dokter van Berckel**, chef van de chirurg. Afdeling van het ziekenhuis –hij is waarschijnlijk op 5 Sept. 1944 te Vught gefusilleerd- **Jozef Luja** en **Leo Vinken**. Leo Vinken stierf in het Concentratiekamp Neuengamme. Van Jozef Luja werd nooit meer iets gehoord.

„Zie, Heer, hier ben ik, Gij hebt mij geroepen.“

†

Ter vrome nagedachtenis aan
LEO VINKEN
LID VAN DE H. FAMILIE

geboren te Welten 7 Juni 1923 en overleden in
het Concentratiekamp Neuengamme (D.)
30 December 1944.

Toen de bevrijding reeds in zicht was, werd hij op den vroegen morgen van den 20 Augustus 1944, verraden door eigen dorpsgenoten, door de Duitschers uit zijn ouderlijke woning gesleurd, om na eenige dagen vervoerd te worden naar Duitschland, waar hij na vier maanden Concentratiekamp te Neuengamme zijn leven heeft gegeven. Hij is gevallen als een held in den strijd voor christelijke waarheid en naastenliefde.
„Niemand heeft grooter liefde, dan hij, die zijn leven geeft voor zijn vrienden.“

Leo was een jonge man, die in hoog aanzien stond bij God om zijn deugdzaam leven en zijn bewonderenswaardige bereidwilligheid; in hoog aanzien ook bij de menschen om zijn minzame omgang, zijn steeds opgewekt en opgeruimd karakter; hij was een ware broeder voor zijn medeverkeners, een ijverig lid van de H. Familie, een trouwe werker voor de K.A. Geen wonder dat hij zoo talloos vele zijn vrienden mocht noemen.

Goede vader en familie, de Almachtige God vroeg het offer van mijn jonge leven, zonder dat ik van U afscheid nemen kon, doch wilt niet treuren, voor mij is de bevrijding gekomen, grootscher en schooner, dan gij beleefd hebt in het aardsche: de bevrijding naar den hemel.

Heer, wees Uw dienaar Leo genadig opdat hij ruste in vrede.

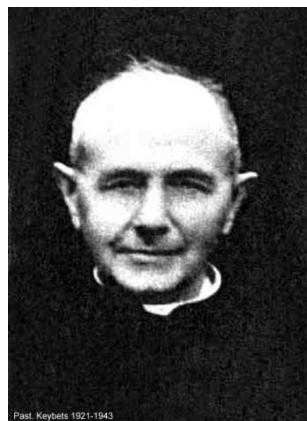
Gelukkig bleven Kerk en kerkelijke gebouwen gespaard en werden alleen de klokken geroofd. Op 10 september 1944 onder de H.Mis van ½ 9 komt de koster de Sacristie binnengestormd 'doe zint de Prüse', en in een minimum van tijd waren alle weerbare mannen over heggen en struiken verdwenen, vele stonden in 't hooge riet in de Weltervijver tot aan hun middel in 't water. Wat was het geval! Een Duitsche legeraalmoezenier kwam in de kerk de H. Mis lezen en in zijn gezelschap waren drie Duitsche roode kruis soldaten (drie theologanten). Zij zagen nu eens hoe hier de schrik voor de Prusen er in zat.

In die week begon ook de groote uittocht van de Edelgermanen, met karren, alle mogelijke fietsen –met en zonder banden- bolderwagens, trokken ze na de geweren weggegooid te hebben terug naar 'die grosze Heimat', maar aan de grens werden ze weer opnieuw ingedeeld. Op Zondag 17 Sept. 1944 onder de hoogmis (10 uur 15) kwam plotseling het bericht dat de toestand zeer ernstig was en spoedig was de kerk ontruimd, en werd de H.Mis in stilte voortgezet.

De Amerikaanse stoottroepen kwamen met tanks en canonnen over de Welterberg, en waren bezig met de 'inname van Benzenrade' die natuurlijk een vlot verloop had. 's Middags om 3 uur rukte de Amerikaanse voorhoede Welten binnen over Doom en Welterkerkstraat. De vreugde was uitbundig; nog een kleine schermutseling met een groep Duitschers, waarvan er een werd gedood, die door de pastoor op zijn wensch van de H. Sacramenten werd voorzien, en Welten was bevrijd; een uur later hoorden we het gejuich in Heerlen. Een ongekende verademing trad in, en 's avonds en volgende dag werden alle landsverraders, alle N.S.B.ers, N.S.B.vrouwen onder algemene hilariteit van de bevolking naar in der haast gefingeerde kampen vervoerd. De rollen waren omgedraaid!!! Drie dagen lang werd er feest gevierd, ofschoon de feestvreugde getemperd werd door het feit dat midden en noord Limburg en de Westelijke en Noordelijke provincies nog niet bevrijd waren, welker bevrijding eerst kwam in 1945. Tot zoover over de oorlog.

JOHANNES GERARDUS STEVENS

Pastoor 10 Dec. 1943-1950

Na een zware ziekte van drie maanden overleed op 5 december 1943 pastoor Frans Keybets (rechts) Hij bereikte den leeftijd van 73 jaar. Op 9 December d.o.v. werd hij onder algemeene deelname der parochie begraven tegenover de ingang der kerk; aan zijn graf werd het woord gevoerd door de Heer Merckelbach namens het Kerkbestuur en door de Heer Smeets hoofd der school. Een braaf priester en trouwe herder was heengegaan. Ging hij tijdens den oorlog

niet elken avond tot in den nacht toe bij het Allerheiligste in de kerk bidden voor het behoud der parochie tegen oorlogsgeweld en bombardementen!! Moge hij in dankbare herinnering bij de parochianen van Welten blijven voortleven.

Reeds daags na de begrafenis –De Duitschers waren in die tijd erg tuk op leeggekomen groote woningen- werd door Zijne hoogw. Excellentie Mgr. Dr. G. Lemmens tot pastoor benoemd de W.E. Heer J.G. Stevens (links) tot dan toe Kapelaan te Swalmen.

Foto's: archief Heemkundevereniging

1945. Vanaf 17 September 1944 tot aan de capitulatie van Duitsland is Zuid-Limburg en zodoende ook Welten een 'Rest-Centre' geworden voor Amerikaansche soldaten, die van het front in Duitsland terug kwamen om hier weer op verhaal te komen, of die nog naar het front moesten. Waren wij deze soldaten ten zeerste dankbaar voor de bevrijding, van den andere kant bracht dit helaas mee een groote zedenverwildering, te meer doordat vele soldaten ingekwartierd waren bij de burgers.

Maandenlang hebben wij hier aldus groote legergroepen 'American boys and coloured soldiers' in onze parochie gehad, totdat op 5 mei 1945 de capitulatie van Duitsland kwam, en zodoende voor heel Nederland de bevrijding. Gootsche feesten met optochten werden overal gehouden ook in Heerlen, waaraan Welten deelnam met 15 wagens. Het gewone leven keerde nu langzamerhand weer terug in de parochie, en vooral het organisatieleven, door de Duitschers lamgelegd, werd weer met kracht aangepakt.

Foto: soldaten bij hoeve De Aar
Archief Heemkundevereniging

Bevrijdingsoptocht Welten
1945
*Foto's: archief
Heemkundevereniging*

10 juni 1945 trok voor het eerst de groote Sacramentsprocessie langs Weltertuinstraat, Valkenburgerweg en Pijnsweg. Geen moeite noch kosten werden door de parochianen gespaard om deze eerste processie zoo luisterrijk mogelijk te doen zijn. Het werd een ware triomftocht van de Christus Eucharisticus.

Onze bevrijders

De Amerikaanse 'Old Hickory'-divisie, die Heerlen en omgeving alsook een groot deel van Zuid-Limburg bevrijdde, heette formeel de 30th Infantry Division. Deze divisie, bestaande uit 15.500 manschappen, was de enige grote infanterie-eenheid van het XIX U.S. Army Corps. Vanuit West-België startte de divisie op 7 september 1944 haar opmars richting Duitsland. Wegens gebrek aan brandstof liet vervoer van de infanteristen het ten zuiden van Brussel afweten. De weg naar Zuid-Limburg legden de Amerikaanse soldaten daarom te voet af. De infanterieregimenten 117 en 119 van de 'Old Hickory', elk bestaande uit ruim 3000 manschappen, trokken in de richting van Luik. Het infanterieregiment 120 rukte eerst in oostelijke richting op en zette vervolgens koers naar Maastricht. Een uit 198 soldaten bestaande compagnie van het 117^e infanterieregiment passeerde op 12 september om 10.00 uur 's morgens de Belgisch-Nederlandse grens. Dit was de eerste geallieerde eenheid die 'Holland' binnentrok.

Foto's Rijckheyt

Eisenhower, Dwight (1890-1969)

Amerikaans generaal. Als commandant van het geallieerd expeditieleger in West-Europa had hij het opperbevel over de invasie (D-day, 6 juni 1944). In 1951 en 1952 opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten in Europa.

Van 1953 tot 1961 President van de Verenigde Staten

Angstige avond in Benzenrade

Buurtschap herbergt verrader

In de herfst van 1943 beleefde Benzenrade een zeer angstige avond door het optreden van de ‘Sicherheitsdienst’ in Limburg. De chef van deze dienst, Nitsch uit Maastricht, en de brigadier van de Heerlense politie, Leo Schlicher uit de Laanderstraat, waren daarbij betrokken.

Bij boer Mertens in Benzenrade was destijds iemand ondergedoken. Hij heette Witte en was afkomstig uit Ensche. De man werd gastvrijheid verleend alsof hij tot de eigen familie behoorde. Brigadier Schlicher, die af en toe wel eens eieren bij Mertens kwam halen, dacht aanvankelijk ook dat die onderduiker een betrouwbare vent was.

Iedereen van goede wil hielp immers zijn landgenoten in de oorlogsjaren. Ook de familie Brouns in Benzenrade bijvoorbeeld bood onderdak aan de Nederlandse kapitein Haffmans. Schlicher wist van al die gevallen af, want hij sprak vaker met de onderduikers tijdens zijn patrouilletochten met andere Heerlense agenten van politie.

Op een donkere avond in september werd Schlicher aangehouden op een smal pad richting Ubachsberg, vlakbij de woning van Sjef en Wiel Brouns. Laatstgenoemden stonden geboeid naast leden van de Sicherheitsdienst. Ze waren allebei ondervraagd over de ondergedoken kapitein, maar hadden geen woord over hem losgelaten.

Vóór Schlicher het goed en wel beseftte had hij kennis gemaakt met Nitsch, hoofd van de Duitse Sicherheitsdienst in Limburg. Dat gebeurde nogal onsympathiek. Als hij niet zei waar de kapitein zich bevond zouden de heren Brouns worden gefusilleerd! In die dagen wist iedereen dat dit geen loos dreigement was. De Duitsers waren tot alles in staat. Schlicher hield echter zijn mond stijf dicht. Daarom dwong men hem mee te gaan naar een schuilplaats, gelegen achter het zogenoemde ‘Knokengatsje’. Binnen de hol klinkende gangen sprak Schlicher zo luid mogelijk om eventuele onderduikers te waarschuwen voor het dreigende gevaar. De vangst liep op niets uit, want gelukkig had men Schlicher gehoord. Nitsch was woedend en dreigde dertig mensen uit Benzenrade en Welten te gijzelen als de kapitein niet binnen 24 uur aan hem werd uitgeleverd.

Wiel en Sjef Brouns werden op vrije voeten gesteld, maar moesten zich wel de volgende morgen voor verder verhoor in Maastricht bij Nitsch melden. Ze werden overigens wegens gebrek aan bewijs weer vrijgelaten.

Wat was er intussen met de Kapitein gebeurd? Tijdens het gedwongen bezoek van Schlicher, Nitsch en zijn mannen van de Sicherheitsdienst aan de ondergrondse gangen, bezochten andere leden van de Sicherheitsdienst de woning van de familie Brouns, waar de kapitein zich hoogstpersoonlijk bevond. Ma en dochter Brouns probeerden de mannen tegen te houden door met volle kracht tegen de voordeur te duwen. Dat konden ze vanzelfsprekend maar een poosje volhouden, maar toch net lang genoeg om de kapitein gelegenheid te bieden op de vlucht te slaan.

De uit Ensche afkomstige Witte, die zogenaamd bij boer Mertens zat ondergedoken, bleek de verrader te zijn in deze hachelijke affaire.

Angstige avond in Benzenrade.

Opgetekend uit de mond van Sjef Brouns (1915-2001)

Brigadier Leo Schlicher was er die bewuste avond van 21 september 1943 niet bij, toen Nitsch, Stubel en Klonen (SS-ers) vergezeld van Witte (zogenaamd ondergedoken bij boer Mertens) omstreeks 20.30 uur aanklopten bij de familie Brouns en vroegen of ze hier bij de groentezaak Brouns waren. Mevrouw Brouns en haar dochter zeiden dat ze wellicht bij de burens moesten zijn, want zij hadden geen groentezaak. Later keerden zij terug, klommen over de poort en begaven zich naar de voordeur, die door moeder en dochter Brouns zo lang mogelijk werd dichtgehouden.

Intussen hadden Sjef Brouns en de ondergedoken kapitein Haffmans landkaarten van de muur verwijderd, waarop de kapitein de vorderingen van de geallieerden bijhield. Die gegevens ontving hij via een radio, die verstopt was in een weiland achter de boerderij. Sjef en zijn broer Pierre, hun oom, die daar ook was ondergedoken, alsmede de kapitein, vluchten vervolgens als de gesmeerde bliksem de velden in. Moeder Brouns en dochter Lisa konden de deur niet langer voor de SS-ers gesloten houden. De mannen drukten de deur open en doorzochten het huis. Diezelfde avond nog wist Pierre zijn oom en de kapitein in Meersen onder te brengen.

Sjef kwam een uur later thuis en zag vanuit het raam in de stal dat zijn broer Wiel op de binnenplaats op de grond lag. Nitsch stond over hem gebogen en was hem met de kolf van zijn pistool aan het bewerken. Sjef kon dat niet aanzien en wilde hem te hulp schieten. Maar samen met Wiel werd hij in de boeien geslagen en ondervraagd. De twee broers lieten echter niets los. Ze werden afgevoerd naar het 'Knokengatsje'. Daar kregen ze te verstaan dat ze werden doodgeschoten als ze hun mond niet open deden over de onderduikers. Zij bleven in hun zwijgzaamheid volharden. Sjef werd daarop naar het 'Molengatsje' gebracht. Even later hoorde hij een pistoolschot en leefde hij in de veronderstelling dat Wiel was neergeschoten. Toch bleef Sjef zijn mond houden. Gelukkig maar, want Wiel was nog springlevend, zo bleek later. De beide broers werden vrijgelaten, maar moesten zich de volgende morgen om 9.00 uur melden in het Witte Huis te Maastricht, waar de SS zetelde. Dat deden ze wijselijk. Opnieuw werden ze langdurig en stevig ondervraagd. Hierna kreeg Sjef een gevoel of iemand hem bij zijn schouder vastpakte en naar buiten leidde (kracht van boven?).

Enkele weken later ontving de familie Brouns een brief, waarin stond vermeld dat men van de verrader Witte (de zogenaamde onderduiker) niets meer te vrezen had. Hij was doodgeschoten. Ondertekend: Oranje Brigade Nederland.

Foto: archief Heemkundevereniging

In het archief van de Heemkundevereniging Welten-Benzenrade bevinden zich een aantal brieven van Kapitein Haffmans waarin hij zijn dankbaarheid jegens de familie Brouns uitspreekt. Onderstaand een brief uit 1944, het einde van de brief is helaas verloren gegaan..

Ergens in Nederland 14-6-44.

Beste Familie Brouns,

Het is nu bijna een jaar geleden dat ik naar het gastvrije Benzenrade afzakte, om onder Uw goede zorgen mijn vakantie door te brengen, en daarom wil ik nu nog eens laten weten dat ik nog iederen dag in dankbaarheid terugdenk aan alles wat U voor mij hebt gedaan.

Ik heb het erg goed bij U gehad en U hebt steeds alles gedaan om het Uw gast zoo goed en prettig en gezond mogelijk te maken.

Ook bij mijn vertrek hebt U allen de bewijzen geleverd van moed en vriendschap, welke ik nimmer zal vergeten en na den oorlog, die nu eindelijk goed begint op te schieten, zal ik persoonlijk zoo spoedig mogelijk naar Benzenrade komen om U nog eens op te zoeken.

Ook in mijn tegenwoordig verblijf heb ik niets te klagen, maar ik denk toch altijd nog verlangend terug aan de heerlijk eigen gebakken broden uit den eigen oven op Vrijdagavond gebakken, aan de dikke plakken ham, aan de eierkoeken, de konijnen op Zondag, de verse vla etc. etc.

Ik kan nu niet meer werken op het veld. Wat was het een heerlijkheid midden in het mooie Limburgsche heuvelland de maaimachine te voeren en heesche vloeken te schreeuwen achter het dikke achterwerk van de trouwe Poel, die zich van al dat geschreeuw niets aantrok en rustig haar eigen gang ging, omdat zij zelf wist hoe het hoorde.

Hoe landelijk was het met 'n onk "flatteren" te gaan en de welriekende koeienmest over de weiden uit te spreiden.

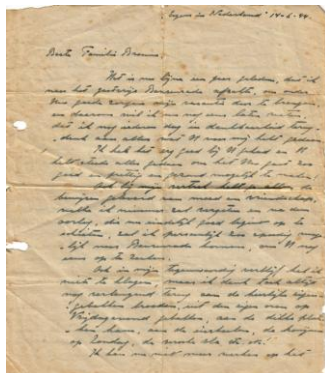
Wat hebben wij gezweet met hakken en hooien en aardappelenrapen! En wat moest ik geduld oefenen met bessen en frambozen-pluk en boontjes doppen.

Hoe staan bij U de vruchten dit jaar? Hier in de buurt staat alles zeer slecht door te lange droogte en gebrek aan hemelwater.

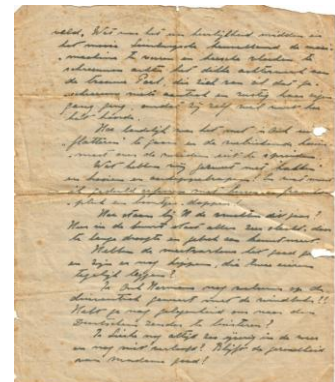
Hebben de mestvarkens het goed en zijn er nog kippen, die twee eieren tegelijk leggen?

Is Onk Herman nog weleens op de duiventrek geweest met de windbuks?? Hebt Ge nog gelegenheid naar den Duitschen zender te luisteren?

Is Lieske nog altijd zoo ijverig in de weer en nog niet verloofd? Blijft de gezondheid van madam goed?

Foto's Archief Heemkundevereniging

Angstige avond in Benzenrade

Opgetekend uit de mond van Alois Luja (1921-2008)

Als buurjongen kwam Alois Luja regelmatig bij de familie Brouns over de vloer. Hij hielp er met het boerenwerk, maar ook 's avonds was hij vaak bij zijn burens te vinden. Zo ook die bewuste avond van 21 september 1943. Ze zaten samen in de keuken, Alois op de hoek van de bank, genietend van een heerlijke sigaar, waarvan de familie Brouns er blijkbaar voldoende in voorraad had.

Toen Nitsch en zijn mannen met veel machtsvertoon aan het poortje rammelden –dat poortje zat altijd op slot opdat men in voorkomende gevallen de tijd had om te vluchten- ging de hond flink tekeer. Wiel en Lieske gingen buiten kijken wat er aan de hand was. Het drong meteen tot hen door dat het foute boel was. Wiel probeerde Nitsch en zijn mannen tegen te houden, maar kreeg meteen een flinke klap.

Lieske wist naar binnen te vluchten en probeerde de voordeur dicht te houden. Een van de SS-ers was haar snel gevolgd. Zij zette een voet tegen de deur om hem buiten te houden. De SS-er stak echter een pistool om de hoek van de deur, zodat ze wel moest toegeven. Sjef en Pierre Brouns waren bij het horen van het kabaal samen met de onderduiker, kapitein Haffmans, via een raam achter in het huis de velden in gevluht. Alois Luja zat nog steeds op de bank toen de SS-ers binnenkwamen. Ze snauwden hem toe dat hij moest blijven zitten. Vervolgens doorzochten het hele huis, maar vonden niets. Daarop namen ze Luja mee naar buiten. Nitsch zette hem een pistool op de keel en beet hem toe 'Jij weet hier meer van'.

Even tevoren had de eveneens aanwezige Witte –de verrader die als zogenaamde onderduiker bij de familie Mertens had gewoond- ook tegen Luja gezegd: 'Jij weet hier meer van, want als ik met de koeien van Mertens op de hei was (een gebied, gelegen tussen Benzenrade en Imstenrade) was jij daar in de buurt met het paard aan het werk. Ik heb daar toen ook die onderduiker gezien'. Luja hield zich van de domme en deed of hij van niets wist.

Terwijl ze daar op straat stonden kwam brigadier Schlicher op de fiets aanrijden. Nitsch hield hem staande en vroeg wie hij was. Schlicher antwoordde dat hij van de politie was. Een van de SS-ers bleef bij Luja achter en een andere bij Wiel Brouns. De overigen gingen met Schlicher, op diens advies, zoeken in de schuilkelder in een weiland (in der hoek) van de familie Mertens. De vluchtelingen bleken daar niet te zitten.

Bij terugkomst moest Luja zijn aanwezigheid bij de familie Brouns verklaren. Schlicher herkende Luja en vertelde de SS-ers dat hij een buurjongen was. Luja kreeg te horen dat hij moest maken dat-ie wegkwam. Luja ging vlug naar huis. Zijn vader was op dat moment op nachtdienst in de mijn, zijn moeder was nog op. Hij vertelde haar alles en vluchtte vervolgens achter het huis de weilanden in. Hij vond het te gevaarlijk om thuis te blijven en vreesde dat de SS-ers wellicht terug zouden komen.

Enkele maanden na afloop van de oorlog zat Nitsch gevangen in Maastricht. Van daaruit maakte men met de familie Brouns en Alois Luja de afspraak met Nitsch naar Benzenrade te komen voor identificatie. Iedereen herkende de chef van de Sicherheitsdienst meteen. Nitsch bleef echter alles ontkennen.

Harmonie TOG zwijgt tijdens de oorlog

Vrij bewerkt naar een verslag uit 1949 van de toenmalige secretaris M. Lenoir (1923-2005)

Vlak voordat Nederland in de Tweede Wereldoorlog werd betrokken was het een moeilijke tijd voor de Weltense harmonie TOG. Veel leden waren in militaire dienst en de oorlogsdreiging ontnam de meeste overigen de moed tot musiceren. Bovendien had de vereniging kort achter elkaar, in het jaar 1938, twee dirigenten, de gebroeders Bastin, moeten missen. De een wegens overlijden, de ander door ziekte. Het was derhalve niet gemakkelijk voor de heer Biessen, de nieuwe directeur die in september 1939 werd benoemd, het hoge muzikale peil van de harmonie te handhaven.

NON-ACTIEF

De oorlogsdreiging sloeg op 10 mei 1940 over naar werkelijkheid toen de Duitsers ons land binnenvielen. De bezetting ging gepaard met tal van onsympathieke maatregelen. Zo werd bijvoorbeeld muziekgezelschappen en andere culturele verenigingen de verplichting opgelegd deel te nemen aan de 'cultuurkamer' –een door de bezetter gecontroleerde instelling- wilde men blijven functioneren. Dat was beneden de waardigheid van de vaderlandslievende en katholieke harmonie TOG. Men borg de instrumenten zorgvuldig en veilig op en de penningmeester stelde de verenigingkas in veiligheid. Zo wachtte men vol ongeduld op het einde van de oorlog.

BEVRIJD

Het werd een lange wachttijd eer de bevrijding een einde maakte aan die periode van non-activiteit. Al op zondag 24 september 1944, de eerste zondag na de bevrijding, belegde harmonie TOG een algemene ledenvergadering. Twee dagen later hield men de eerste naoorlogse repetitie. Groot was de vreugde toen er na jaren van stilte weer kon worden gemusiceerd. Zelfs de Amerikaanse bevrijders vonden het prachtig. Na een maand te hebben gerepeteerd trok de harmonie erop uit en maakte een muzikale rondgang door Welten,

omstuwde door de jeugd en een grote groep Amerikaanse soldaten.

Foto: archief Heemkundevereniging

NIEUW BESTUUR

De volgende stap die men nam was het kiezen en benoemen van een nieuw bestuur, te weten de heren L. de Esch, J. Schepers, Alph. Mertens, J. Eussen, Casp. Weyers, B. Wolf, H. Maas en W. Schröder. Pastoor Stevens werd tot erevoorzitter benoemd.

KONIJNENMAALTIJD

15 november 1944 was voor de vereniging een historische datum; 25 jaar tevoren werden de statuten goedgekeurd en bestond de harmonie dus officieel. Vanwege de naweeën van de oorlog moest een grootse feestviering achterwege blijven. Toch wist een inderhaast samengesteld comité, bestaande uit de heren G. Vorage, A. Eussen en J. Schepers, erebestuur, bestuur en leden een 'konijnenmaaltijd' aan te bieden. Tijdens het feestmaal, dat alle eer werd aangedaan, huldigde men vijf zilveren jubilarissen. De heren L. de Esch, W. Extra, J. Reulen, M. Maes en H. Coenen ontvingen de zilveren medaille van verdienste. Hoewel bescheiden van opzet, heeft dat feest allen lang geheugd.

HEROVERING REPUTATIE

Serieuze studie en repetitie resulteerden erin, dat op 6 januari 1946 het eerste na-oorlogse winterconcert werd gegeven. Die uitvoering was zeer geslaagd. Na een lange periode van gedwongen rust was de harmonie goed op weg de oude reputatie tot de dag van vandaag te heroveren.

Foto: archief Heemkundevereniging

Door eigen dorpsgenoten verraden

Op het eind van de oorlog bleek, dat niet alle Weltenaren lieverdjes waren. De navolgende tekst op het bidprekje van Leo Vinken maakt dat overduidelijk

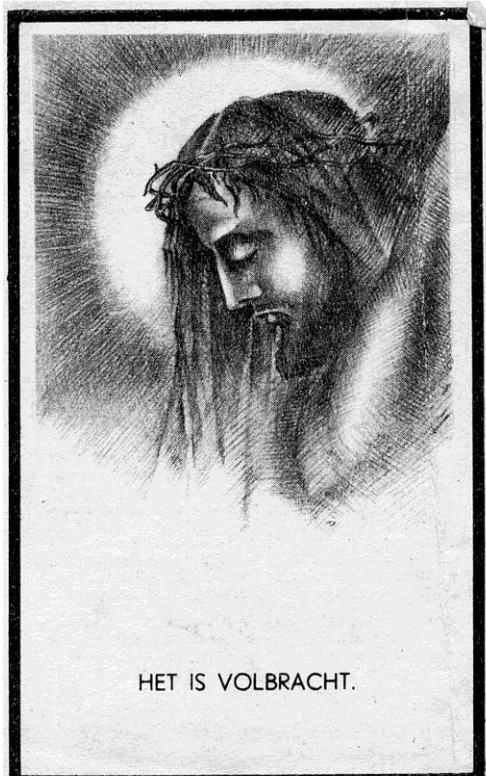

Foto: archief Heemkundevereniging

Toen de bevrijding reeds in zicht was, werd hij op den vroegen morgen van den 20 Augustus 1944, verraden door eigen dorpsgenoten, door de Duitschers uit zijn ouderlijke woning gesleurd, om na eenige dagen vervoerd te worden naar Duitschland, waar hij na vier maanden Concentratiekamp te Neuengamme zijn leven heeft gegeven.

Hij is gevallen als een held in den strijd voor christelijke waarheid en naastenliefde. "Niemand heeft grooter liefde, dan hij, die zijn leven geeft voor zijn vrienden".

Leo was een jonge man, die in hoog aanzien stond bij God om zijn deugdzaam leven en zijn bewonderenswaardige bereidwilligheid; in hoog aanzien ook bij de menschen om zijn minzame omgang, zijn steeds opgewekt en opgeruimd karakter; hij was een ware broeder voor zijn medeverkenners, een ijverig lid van de H. Familie, een trouwe werker voor de K.A. Geen wonder dat hij zoo talloos vele zijn vrienden mocht noemen.

Goede vader en familie, de Almachtige God vroeg het offer van mijn jonge leven, zonder dat ik van U afscheid nemen kon, doch wilt niet treuren, voor mij is de bevrijding gekomen, grootscher en schooner, dan gij beleefd hebt in het aardsche: de bevrijding naar den hemel.

Heer, wees Uw dienaar Leo genadig opdat hij ruste in vrede.

80-jarige Math Maes redt verenigingsvaandel

De Weltense afdeling van de katholieke Arbeidersbeweging (K.A.B.), opgericht in 1916 was de opvolger van de RK Werkliedenvereniging St. Henricus. De toewijding aan St. Henricus is niet verwonderlijk als men weet dat Henricus de eerste voornaam was van de legendarische Doctor Poels. In 1910 werd Poels benoemd tot rector in Welten en tevens tot aalmoezenier van Sociale Werken. Hij gaf voor een belangrijk deel de stoot tot de oprichting van de K.A.B. Zijn chauffeur, Joep Reulen, was een van de oprichters, die ook geruime tijd een markante figuur in de beweging bleef.

Toen in 1940 ons land in de oorlog werd betrokken –de afdeling telde toen 83 leden– werden de activiteiten van de K.A.B., zoals die van alle verenigingen, op last van de bezetter stil gelegd. Overigens was dat in Welten maar schijn, want stilletjes bereidde men zich voor op de herleving van de werkzaamheden op uitgebreider schaal.

Een destijds op de voorgrond tredende figuur in de Weltense K.A.B. was de heer Math. Maes. Bij het uitbreken van de oorlog was hij al bij de tachtig en fungeerde hij al zeer lang als penningmeester. In die functie kwam hij ongewild in schriftelijk contact met de Duitsers, die in het Grand Hotel te Heerlen een van hun vele beruchte kantoren hadden. Vanuit dit kantoor ontving de heer Maes op zekere dag een brief, waarin hij werd gesommeerd het vaandel van de afdeling in te leveren.

Foto: archief Heemkundevereniging

Maes schreef prompt terug, dat hij op deze ‘uitnodiging’ niet wenste in te gaan. Daarop stuurde men een dreigbrief, waarin Maes voor de laatste maal werd herinnerd aan zijn ‘plicht’ het vaandel te komen inleveren. De heer Maes antwoordde, dat men zich diende te schamen een oude man als hij te dwingen helemaal naar Heerlen te komen om een vaandel in te leveren, dat niet eens het eigendom was van de afdeling, maar van de kerk. Met dit prima verzinsel redde Maes op zijn eigen manier het vaandel voor de afdeling. Het vaandel bleef in de kerk bewaard totdat de laatste Duitser uit de streek was verdwenen.

Het geredde vaandel hangt ook nu weer, sinds jaar en dag, in de dagkapel van de St. Martinuskerk.

De heer Math. Maes, die in 1919 tevens mede-oprichter was van harmonie TOG, is op 23 januari 1945, dus kort na de bevrijding, te Welten overleden. Direct en indirect is hij de stamvader van vele Weltense families.

De oudste ‘onderduiker’ van Welten

Vrij bewerkt naar een verslag uit 1949 van Pastoor Jan Stevens

In het jaar 1519, toen Welten slechts een kleine kapel rijk was, die in 1660 zo bouwvallig werd dat ze moest worden gesloopt, kreeg de eenvoudige vierkante toren een klok met een gewicht van 285 kilogram. Voor die tijd was dat een respectabel gewicht.

Kokkengieter Jacob van Venroy, of Venraidt, was de maker van de klok. De Weltense klok kreeg in gothische letters het opschrift: **‘Ste. Martinus heite ich. Jacob van Venraidt goet mich. De leve rope ich, de dooden beclaghe ich, anno dni XVC en XIX mensit mai’**.

Voorts was de klok versierd met enkele muntafdrukken en twee ronde plaketten, die de H. Maagd met het Kind op de schoot voorstellen en twee ronde plaketten met een voorstelling van Calvarië, Christus aan het kruis en daarbij staand Maria en Johannes. ONVINDBAAR

Toen op het einde van de achttiende eeuw de Franse revolutie uitbrak, belegerden en bezetten de Franse troepen ook onze streken. Twaalf Franse huzaren uit Berchheim kwamen in de nacht van 8 februari 1793 in het dorp Heerlen terecht en zetten daar alles in rep en roer. Als eerste verboden ze het luiden van de kerkklokken. Het beleg van Maastricht werd op 3 maart 1793 opgeheven. De Fransen verlieten daarop ons land. Een half jaar later, op 24 september 1793 keerden ze in Heerlen terug en kondigden strenge wetten af. In het jaar 1799 haalden ze overal de klokken uit de kerken. Ze smolten de klokken om, teneinde er geld, kanonnen en kogels van te maken. Een aantal bewoners van Welten was de Fransen echter te slim af. Toen de Fransen op een ochtend in Welten arriveerden om daar de oude klok te confisqueren, bleek die spoorloos verdwenen. Alle nasporingen van de Fransen bleven zonder resultaat.

Nadat Napoleon zijn troepen had teruggetrokken en de rust was hersteld, kwam de klok letterlijk weer boven water. Men had het welluidende gevaarte namelijk in de Weltervijver laten ‘onderduiken’.

foto: archief Heemkundevereniging

DE GESCHIEDENIS HERHAALT ZICH

Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog moesten de kerkklokken het ontgelden. De Duitse bezetter legde van meet af aan de klokken het zwijgen op. Twee jaren later hadden ook de Duitsers gebrek aan wapentuig. Ze vorderden daarop, net als destijds de soldaten van Napoleon, de kerkklokken in bezet gebied. Op 28

maart 1943 haalde men, onder leiding van de beruchte Heerlense collaborateur Peter Meulenberg –bekend als ‘Klokken Peter’- de Weltense kerkklokken weg. Daaronder bevond zich ook de oude klok.

Toen Welten en Benzenrade waren bevrijd probeerde men te achterhalen waar de klokken van de St. Martinuskerk waren gebleven. Overigens zonder succes. Maar op zaterdag 21 april 1945 ontving Pastoor Stevens van de Inspectie Kunstbescherming het verheugende bericht, dat de oude historische klok uit 1519 in Tilburg was teruggevonden. De volgende dag maakte de pastoor dat nieuws via de preekstoel bekend. Op vrijdag 8 juni keerde de oude klok ongeschonden in Welten terug. Diezelfde middag installeerde de firma Dabekausen de klok weer op de oude plek. Twee dagen later, tijdens de sacramentsprocessie, galmde de bronzen stem van de krasse Weltense klok weer als vanouds over onze contreien.

Herinneringen van een kind aan de oorlog en bevrijding

Door Agnes Linssen-Daemen.

Voor de inval van de Duitsers, op 10 mei 1940, heeft op mij –ik was toen 6 jaar oud- een onuitwisbare indruk achtergelaten. De Duitse soldaten marcheerden op hun met ijzer beslagen laarzen door de Weltertuystraat, waar op dat moment de bomen prachtig in bloei stonden. Bij mijn ouders bespeurde ik angst en ontzetting over wat er gebeurde. Plots veranderde er veel. Op de eerste plaats de voorziening van voedsel en andere artikelen, die voor ons dagelijkse levensonderhoud nodig waren. Het voorzieningssysteem werd door de overheid geregeld via voedselburo's en distributiekantoren. Voedsel en andere artikelen waren al snel alleen nog verkrijgbaar op bonnen, die slechts op vertoon van stamkaarten en distributiebonnen waren te verkrijgen. Ook moest men zich steeds kunnen legitimeren door middel van een Ausweis. De schaarste aan levensmiddelen, schoenen, kleding enz. was in een gezin met jonge kinderen voor mijn ouders een voortdurende bron van grote zorg. Zo kon mijn moeder in 1941 ter gelegenheid van mijn Eerste Communie geen schoenen voor mij bemachtigen en moest ik het doen met een paar witte gym schoenen.

Schrijfster van dit artikel (midden) bij het inhalen van Pastoor Stevens in 1943

Foto: archief Heemkundevereniging

INWONING

Op 15 mei 1940 was de capitulatie van Nederland een feit. De Nederlandse soldaten, die door de Duitsers krijgsgevangen waren gemaakt, werden in juni 1940 weer vrijgelaten.

Op 21 juni 1940 werd de 'Arbeitseinsatz' van kracht, zogenaamd om de werkloosheid op te heffen, met name ook voor de gedemobiliseerde Nederlandse militairen. In feite wilde de bezetter hoofdzakelijk arbeidskrachten voor de Duitse oorlogsindustrie.

Omdat er woningnood heerste kregen wij inwoning van een jong echtpaar uit Venlo, waarvan de man oorlogsinvalid was. Hij was als militair, tijdens de Duitse inval, bij de beschieting van een bunker waarin hij verbleef, door granaatscherven in zijn gezicht geraakt, waardoor hij een oog had verloren. In Heerlen kreeg hij een betrekking als conciërge aan de Mijnschool. Dit gezin werd tijdens de oorlog met vier kinderen uitgebreid. Daarnaast kregen wij er een onderduiker bij, de broer van een mevrouw uit Venlo, die in het verzet zat en door de Duitsers werd gezocht. Bij mijn ouders vond hij een veilige plek.

RADIO ORANJE

Tijdens de eerste oorlogsjaren hielden mijn ouders en onze inwoners zich van de oorlogssituatie op de hoogte via de illegale zender 'Radio Oranje'. Op 13 mei 1943 maakten de Duitsers bekend dat alle radio's en andere luisterapparatuur moesten worden ingeleverd. Dit als een van de represaillemaatregelen voor de april/mei stakingen van 1943. Onze mooie radio verhuisde toen via een luik onder de vloer van de varkensstal

achter het huis. De mannen trokken elke avond de stal in om toch stiekem naar Radio Oranje te luisteren. Voor ons kinderen was dit alles top secret. Wij vernamen dit pas achteraf.

KLANDESTIEN VARKEN

In de oorlog mocht men zonder vergunning geen varken houden en ook niet slachten, omdat zo'n beest moest worden gekeurd. We hebben echter vaker klandestien een varken gehad. Mijn moeder maakte op geregelde tijden het varkenshok schoon. Het varken liep dan vrij door onze afgezette tuin. Naast het huis bevond zich een gang met aan de straatkant een deur. Deze deur moest angstvallig worden dicht gehouden, daar anders het varken de straat op kon. Het valt te raden dat ons klandestiene varken op een keer rustig over de Weltertuystraat kuierde, omdat wij spelende kinderen de deur open hadden gelaten. Mijn moeder heeft de volgende nachten geen oog dicht gedaan, bang als ze was dat de Duitsers er achter waren gekomen.

REPRESAILLEMAATREGELEN

Op 29 en 30 mei 1943 braken er op veel plaatsen in Nederland stakingen uit als gevolg op de steeds harder wordende onderdrukking door de Duitsers. Die betrof met name de meedogenloze vervolging van Joden en deportatie van deze lieden naar de vernietigingskampen, alsook de maatregel om de 300.000 soldaten van het Nederlandse leger

onmiddellijk onder Duits bevel te plaatsen, teneinde ze in te zetten bij de Arbeitseinsatz. Bovendien wilde de bezetter voorkomen dat deze militairen zich bij een eventuele geallieerde invasie bij de geallieerde troepen zouden aansluiten. Via het Politiestandrecht werden de stakers hardhandig aangepakt. In de meeste gevallen betekende dat de doodstraf. Die reactie lokte vanzelfsprekend nog feller verzet uit, hetgeen door de bezetter meedogenloos werd afgestraft. Razzia's waren aan de orde van de dag. Het aantal onderduikers in Nederland steeg daardoor met honderdduizenden.

Ook onze onderduiker kon vanaf toen in elk geval niet meer rustig slapen. Hij sliep om toerbeurt bij ons en bij de burens. In ons huis werd een geheime slaapplek ingericht. Deze werd gevonden in de ruimte boven de schuifdeuren tussen de voor- en achterkamer. Via een muurkast naast de schuifdeuren kon deze ruimte worden bereikt. Er waren een dun matras en wat dekens in gelegd. Bij een van de nachtelijke razzia's is ons huis van zolder tot kelder onderzocht, maar onze onderduiker werd niet gevonden. Hij heeft de oorlog gelukkig kunnen overleven.

SABOTAGE

Op 6 juni 1944 (D-Day) landden een grote geallieerde troepenmacht op de stranden van het Franse Normandië. De Duitsers gingen daarop over tot het opwerpen van allerlei tankversperringen op strategisch belangrijke plaatsen, ook in de directe omgeving van Heerlen. Voor mijn vader, die werkzaam was bij Publieke Werken van de Gemeente Heerlen, betekende dit dat hij leiding moest geven bij het bouwen van wegversperringen aan o.a. de Geleenbeekbrug op de Valkenburgerweg. Hij liet een en ander zo uitvoeren, dat hij met een paar mensen van zijn ploeg deze versperringen 's nachts weer gemakkelijk kon laten afbreken. Deze vorm van sabotage werd vanzelfsprekend ook bij de Duitsers bekend. Het gevolg was dat vader moest onderduiken en geruime tijd heeft moeten overnachten in het gereedschapsschuurtje in onze moestuin.

NOODTOESTAND

Op 4 september 1944 maakte minister-president Gerbrandy via Radio Oranje bekend dat de geallieerde troepen de Nederlandse grens hadden overschreden. Rijkscommissaris Seyss-Inquart kondigde daarop de noodtoestand af, met als gevolg dat tussen acht uur 's avonds en vier uur 's morgens niemand zich buiten mocht ophouden op straffe van ter plekke te worden doodgeschoten. Ook mochten er geen samenscholingen van meer dan twee personen plaatsvinden. Deze maatregel heeft bij de Weltermolen tot een verschrikkelijke schietpartij door de Duitsers geleid. De gevolgen voor een aantal Weltenaren, waaronder onze buurman J. Frijs, waren afschuwelijk.

VEILIG EN VRIJ

Van de weken vóór de bevrijding is mij vooral bijgebleven dat onze bedjes in de kelder werden gezet en dat we tijdens luchtalarm daar vele uren moesten doorbrengen. Op zondagmorgen, 17 september, bracht onze buurjongen Ton Feijen het blijde nieuws dat de Amerikanen al in Benzenrade waren. Als bewijs liet hij ons trots een pakje Amerikaanse sigaretten zien.

In de namiddag konden we met eigen ogen aanschouwen hoe de Amerikaanse bevrijders als het ware op kousenvoeten, zo geruisloos waren hun legerschoenen, in een schier eindeloze sliert door de Weltertuystraat trokken.

Voor iedereen, zeker voor ons kinderen, was dit het einde van bijna vijf jaar onderdrukking, angst en geweld. We konden weer veilig en vrij op straat spelen.

De tweede wereldoorlog en de bevrijding

Herinneringen van een Weltenaar

Door Hubert Hustings

In dit relaas zijn opzettelijk geen taalkundige correcties toegepast (Red.)

In april 1938 ben ik opgekomen voor het nummer in het leger. Ik was van de eerste lichter die één jaar in dienst moest blijven vanwege de oorlogsdreiging, i.p.v. een half jaar normaal. Dat er een soort rebellie ontstond bij het vernemen van deze dienstverleningsmededeling kunt u zich voorstellen. Er werd meubilair vernietigd en er werd mee gegooid. Ik bracht het tot de rang van sergeant. Het was toen een economisch beroerde tijd en er was zeer weinig werk; daarom tekende ik nog enige tijd bij en daarna volgde de mobilisatie.

Tijdens de Duitse inval heb ik met mijn peloton bij het Twente-Rijnkanaal een brug opgeblazen om de Duitsers tegen te houden en zoveel als mogelijk weerstand te bieden. Tenslotte werd ik krijgsgevangen gemaakt (dit duurde van mei 1940 tot het voorjaar 1941). Er volgde inkwartiering in Arnhem en de tijd werd deels gevuld met lesgeven en sporten. Er heerste een losse sfeer. Vijandelijkheid door de Duitsers werd in die periode nauwelijks bespeurd. Beknotting in vrijheid was er ook niet. Ongeveer eenmaal per maand kon men een weekend naar huis gaan.

Na de krijgsgevangenschap was de eerste werkplek bij steenhouwer Eymael als een soort werkstartpoging (met Mulo als basisopleiding). Er heerste altijd de dreiging om naar Duitsland afgevoerd te worden. Na deze korte werkperiode ben ik ca. 2 jaar werkzaam geweest bij de bonnendistributie. Hier was de Gemeente Heerlen de werkgever. Arbeidsefficiency was er (uiteraard) niet, dit om de Duitsers zoveel mogelijk tegen te werken en transport naar Duitsland te voorkomen of te beperken. Een broer van mij is tijdens de oorlog afgevoerd naar Neu-Brandenburg bij Berlijn en heeft daar bij een boer gewerkt. Ook ik werd toen gekeurd door het Arbeidsbureau in de Geleenstraat, maar ik werd afgekeurd door de Duitsvijandige dienstdoende artsen, die me suikerziek verklaarden doordat er met een suikerflesje wat suiker in de urine werd gestopt. Daarna werd ik door het Arbeidsbureau geplaatst bij de Staatmijnen, in o.a. de magazijnadministratie. Ben daar gebleven en heb er uiteindelijk mijn carrière gemaakt.

Van openlijk verzet tegen de Duitsers heb ik in Welten niet veel gemerkt. Ik weet wel dat kapelaan Petit in 1942 is gearresteerd, maar de achtergronden hiervan zijn mij ontgaan. Ik heb hem weleens bezocht na de oorlog tijdens zijn ziekte, die was veroorzaakt door de barre oorlogsomstandigheden.

Er waren helaas ook meelopers/NSB'ers in Welten. Je kende ze vaak van horen zeggen. Men kwam er niet altijd voor uit. In de Weltertuijnstraat woonde een geüniformeerde NSB'er.

Over concentratiekampen heeft men in de latere oorlogsjaren wel gehoord, maar de verhalen hierover werden als ongeloofwaardig (niet te geloven) afgedaan. De heren Luja, Vinken en

Dr. Van Berckel (wonende 1^e huis links Welterlaan) zijn afgevoerd vanuit Welten naar Duitsland en helaas niet teruggekeerd.

In ons gezin werd niet over mensen gesproken (geen roddeltjes). Dat werd afgewimpeld met: “Kijk naar je eigen situatie”, zodat “dorpsinfo” over de oorlogstijd mij niet zo bekend is.

We hebben gedurende de oorlog geen echte honger geleden. We waren grotendeels zelfvoorzienend en om aan (extra) eten te komen, werden de boeren “afgestroopt” door hoofdzakelijk andere gezinsleden dan ikzelf. De boeren in de omgeving waren goedgeefs. Mijn vader was stucadoor en had ’s winters weinig of geen werk en had zodoende wat land, een koetje, een varken en een groentetuin op de heuvel tegenover ons huis. In deze tuin was ook een kleine eenvoudige schuilkelder aangelegd.

Tijdens de laatste oorlogsjaren waren zogenaamde speruren ingesteld en ik was lid van de brandwacht/luchtbescherming die op moest treden bij bombardementen etc.. Ik mocht als lid wel naar buiten tijdens de speruren. Ik was via de oude heer Stoks (baas van de brandweer) geronseld/gevraagd om lid te worden, ook gezien mijn militaire achtergrond. De uitrusting was beperkt en eenvoudig.

Twee voorvallen zijn nog in mijn herinnering gebleven:

1. In de Thun zijn er brandbommen op een huis gevallen;
2. Weltertijnstraat 55 (Eymael) een brandbom gevallen langs het huis.

De brandbom werd geblust door afdekken met aarde.

Ook herinner ik me de schietpartij bij de Weltermolen in september 1944 kort voor de bevrijding tijdens meel afhalen door in de rij staande Weltense burgers. Waarom er geschoten is, weet ik niet. Angst van de Duitsers in hun laatste dagen voor de bevrijding misschien? (zie verhaal ‘Dramatisch schietincident bij de Weltermolen’ Red.) Ik herinner me nog dat Winy Haenen zwaar gewond raakte (loopt nu nog mank en woont in Bekkerveld/Aarveld).

Aannemer Frijns raakte ook gewond en verloor hierbij een oog.

*Winy Haenen poseert met familie en Amerikaanse soldaten voor een Jeep op de Pijnsweg
Foto's: archief Heemkundevereniging*

De bevrijdingsdag voor Welten/Benzenrade was op zondag 17 september 1944. Het was een mooie, droge dag. We zaten met enkele familieleden in de reeds eerder genoemde kleine eenvoudige schuilkelder in onze tuin, toen wij het zachte rubberen stapgeluid van de Amerikanen hoorden en we wisten meteen dat de Amerikanen ons bevrijd hadden. Daarna heeft nog enige tijd inkwartiering bij ons thuis plaats gehad van Amerikaanse soldaten. Van hen kregen we extra etenswaren, die door de oorlogsomstandigheden lange tijd niet of nauwelijks verkrijgbaar waren geweest.

Oorlogsbelevissen van Alois Luja (1921-2008) uit Benzenrade

MOTORFIETS

De heer Alois Luja was van beroep melkcontroleur, in dienst van de melkfabriek. Dat hield in dat hij eens per maand bij elke boer, aangesloten bij de melkfabriek, 's morgens en 's middags aanwezig moest zijn bij het melken van de koeien. Van de melk van iedere koe bepaalde hij het soortelijk gewicht en nam een monster, dat in het laboratorium werd onderzocht op vetgehalte en dergelijke. Om dit werk te verrichten moest hij flinke afstanden per fiets afleggen. En daar had hij niet zoveel zin in. Alois kwam daarom op het idee een motorfiets aan te schaffen. Dat was in de oorlogstijd echter bepaald geen makkie. Zijn idee verkreeg de goedkeuring van het bestuur van de melkfabriek. Dus ging Alois op zoek naar een gemotoriseerde tweewieler. Tijdens zijn zoektocht kwam het o.a. bij Kolenburg in Heerlen terecht. Daar hadden ze zelfs nog een motorfiets die nog in de verpakking zat, een Puch 200 cc. Maar dit vehikel was niet geregistreerd. Kolenburg wist daar wel raad op. Hij plaatste het kenteken van een oude motorfiets op de nieuwe.

Destijds had je een vergunning nodig om gebruik te kunnen maken van zo'n voertuig. Jef Kuipers van de Rousch, bestuurslid van de melkfabriek, schakelde daartoe de heer Buck te Kerkrade in, want die had goede contacten met Den Haag. De vergunning werd verkregen, maar werd twee dagen later weer ingetrokken. Waarschijnlijk door een foutje in Den Haag. Een telefoontje van de heer Buck was echter voldoende om de zaak weer recht te trekken. Gedurende de laatste dagen van de oorlog was het 'linke soep' om de motorfiets te gebruiken. Daarom besloot Alois zijn Puch te verstoppen onder een 'sjop' (afdak) in de huisweide onder de 'sjanse' (samengebonden takken hout). Toen de Amerikanen Benzenrade bevrijdden en de kust volledig veilig was, haalde Alois de motorfiets weer tevoorschijn. De Amerikanen vonden dat-ie de Duitsers een prima streek had geleverd, Ze schonken hem bij hun vertrek twee jerrycans met benzine.

MALEN

In tijden van schaarste wordt de mens vindingrijk. Dat werd Alois Luja duidelijk gemaakt toen hij een keer voor controle van de melk een bezoek bracht aan de familie Vogels op Geleenhof.

Hij hoorde daar een aanhoudend brommend geluid en vroeg aan de heer Vogels wat dat geluid veroorzaakte. Die antwoordde dat het van een kleine machine kwam, waarmee hij stiekem graan tot meel maalde. Ten tijde van oorlog was het streng verboden om buiten het distributiekantoor om voedingsmiddelen te bemachtigen. Luja vond dat een goed idee en vroeg waar hij zo'n apparaat kon bemachtigen. Probeer het eens bij

Foto: archief Heemkundevereniging

Dabekaussen, luidde het antwoord. Zo gezegd, zo gedaan. En jawel, voor de prijs van 80 gulden werd Luja eigenaar van een molentje. Achter in de wei van de familie Brouns werd het toestel stevig vastgezet, naast het kippenhok. Met behulp van een riem werd het molentje aangedreven door de electromotor van de aalpompe. Er werd een grotere trechter op de molen gezet, zodat er meer graan tegelijk in kon worden gedaan en men niet constant bij de installatie hoefde te blijven. Wel bleef steeds iemand in de buurt om bij eventueel onraad het ding uit te zetten.

De vader van Alois had weer een andere slimigheid bedacht. Er was destijds ook schaarste aan huishoudolie. Om zelf olie te kunnen bereiden vervaardigde hij op de mijn, waar hij werkzaam was, een koolzaadpers. Thuis werd de pers op een stevige balk vastgezet. Met behulp van een electromotor, een riem en een fietswiel werd het persje aangedreven. Op die manier werd er bij de families Luja, Brouns en Eussen naar hartenlust olie geperst.

SLACHTEN

Foto: archief Heemkundevereniging

Voor het houden van koeien, varkens en dergelijke moest men tijdens de oorlog vergunning hebben. Aangifte van dit vee was verplicht. Gebeurde dat niet, dan volgde bij ontdekking: inbeslagname en boete. Toch probeerde men vaak clandestien, dus heimelijk, een of meer stuks vee voor de slacht groot te brengen. Een kalf houden was een stuk gemakkelijker dan een varken, daar een krulstaart nu eenmaal meer geluid produceert. De beesten werden doorgaans ondergebracht op een plek, waar iemand niet snel zou gaan zoeken. Slachten deed men zelf, 's avonds laat of ook wel 's nachts, ook al ging dat minder perfect dan een beroepsslager dit zou doen. Een kalf, dat rijp was voor de slacht, had een gewicht van ongeveer 75 kg. Vanwege de houdbaarheid van het vlees –particulieren hadden toen nog geen koelkasten of diepvriezers- werd er met de burens gedeeld. De volgende keer ging het andersom.

RADIO

Op last van de bezetter moesten radio's worden ingeleverd, op straffe van inbeslagname, boete en/of zelfs gevangenneming. Niet iedereen gaf echter gevolg aan die opvordering van de Duitsers. Ook Alois Luja niet. Hij bracht zijn vrij nieuwe radio in een rieten mand voor op de bakfiets, in het donker naar een bevriende boer in de Dael. Daar werd de radio verstoppt. Toen de oorlog ten einde liep werd Luja getipt dat-ie zijn radio toch maar beter in kon leveren.

Waarschijnlijk was hier verraad in het spel. Luja nam geen risico en leverde het toestel alsnog in. Na de oorlog werd de mogelijkheid geboden ingeleverde radio's af te halen in de St. Bernardinusschool. Daar had men ze opgeslagen. Alois Luja ging een kijkje nemen en jawel hoor, na enig speurwerk ontdekte hij zijn eigendom en kon-ie de radio triomfantelijk mee naar huis nemen.

De vader van Alois overigens, die als electricien werkzaam was op de staatsmijn Wilhelmina, bouwde in 1926 in zijn vrije tijd zijn eerste radio, tevens de eerste in Benzenrade. Het toestelletje werkte op batterijen en kon twee zenders ontvangen, een Duitse en een Engelse. Later schafte hij zich een nieuw, moderner radiotoestel aan. Als er voetbalwedstrijden werden verslagen, was half Benzenrade aanwezig om met rode oortjes te luisteren naar de stem uit de luidspreker.

DE STIER

In Welten bestond in de oorlogsjaren een fokvereniging 'de Toekomst' geheten. Om met melkvee te fokken moest je over een goede, gezonde stier te beschikken. Daar ontbrak het aan bij 'de Toekomst'. Dus werd er besloten naar Friesland te gaan om te proberen daar een dergelijk beest te kopen. Het Friese ras stond ook toen bekend om zijn goede kwaliteit. De volgende personen namen het op zich de reis naar het hoge noorden te aanvaarden: Felix Eussen uit Benzenrade, de heer Poulissen van de Eikendermolen en de heer Sproten uit Epen. Alois Luja vroeg of hij ook mee mocht. Daar had men geen bezwaar tegen. Dit kwartet vertrok al om 6 uur 's morgens per trein, want de reis zou wellicht lang duren. In Steenwijk had de trein vrij lang oponthoud, omdat de landwacht de reizigers kwam controleren. Dit gebeurde regelmatig, om te zien of er personen waren die zich aan de verplichte tewerkstelling in Duitsland wilden onttrekken. En verdraaid, ze haalden de 22-jarige Alois Luja uit de trein. Hij werd afgevoerd naar een lokaal in de buurt, omdat hij geen papieren kon tonen waaruit zou blijken dat hij niet naar Duitsland hoefde. Ze wilden zijn koffer, zijn geld en alle andere bezittingen in beslag nemen en hem een bewijs van ontvangst laten tekenen. Dat weigerde Alois. Hij zei thuis een schriftelijk bewijs van vrijstelling te hebben liggen. Daarop bracht men hem naar het politiebureau. De daar aanwezige agenten zeiden tegen de landwachters dat ze naar Heerlen dienden te gaan om daar het bewijs te vinden dat Luja vrijgesteld was van tewerkstelling in Duitsland. Tenslotte werd Luja vrijgelaten en kon hij zijn reis vervolgen.

Terug op het station moest hij een uur lang op de trein wachten. Hij maakte zich zorgen of hij de andere drie mannen nog wel zou vinden. Toen er een trein uit de tegenovergestelde richting arriveerde zag Alois daar tot zijn verbazing Felix Eussen uitstappen. Die had zich ook zorgen gemaakt en had besloten terug naar Steenwijk te gaan. Samen reisden ze naar Sneek

en namen daar voor enkele dagen een hotelkamer, omdat ze op diverse plaatsen in Friesland moesten zijn. Waar draaide het verhaal op uit? Er werd géén stier gekocht!!!

GRANATEN

Terwijl we op zondag 17 september 1944, na afloop van de H. Mis te Welten, naar huis liepen zagen we geallieerde soldaten vanaf Ubachberg via de Daelseweg en over de velden in de richting van Benzenrade komen. Het was toen ongeveer 10 uur. Na het middagmaal werd er in de buurt flink geschoten. Daarom vluchtten we de schuilkelder in, die in de huisweide van de familie Brouns was gelegen. Eenmaal binnen misten we Jef Brouns. Nader onderzoek bracht aan het licht, dat hij hoog en droog boven in een perenboom zat. Hij wilde blijkbaar niets missen van het gebeuren om ons heen. Maar het was wel levensgevaarlijk.

In de middag gingen Guus Eussen en ik naar het lager van de boerenbond. Guus was daar zaakwaarnemer. In het lager had hij een radio verstopt, om stiekem naar de nieuwsberichten te kunnen luisteren. In de Doorn, ter hoogte van de boerderij de Lirp, aangekomen sloegen plotseling 2 granaten op straat in. We zochten meteen dekking achter de huizen aan de overkant. Even later ontdekten we dat een mevrouw uit Welten door granaatscherven in haar benen was getroffen.

VLIEGTUIG

Tijdens een van de eerste dagen van de bevrijding was ik in ‘Gelangebroek’ koeien aan het spannen. In het veld stonden veel Amerikanen met hun materieel opgesteld. Plotseling vloog er een vijandig vliegtuig al schietend over ons heen. Ik dook meteen weg onder een auto. Het vliegtuig werd door afweergeschut van de Amerikanen geraakt en vloog flink rokend verder. Het was die dag nogal nevelig. Daarom kon ik niet zien of het ergens neerstortte. Wonder boven wonder was niemand door vijandelijke kogels geraakt. Zelfs de koeien waren ongedeerd gebleven.

Messerschmitt Bf 109

Bevrijding, gezien door de ogen van een kind

Door Math Verboeket (1938 – 2006)

Hoewel ik in september 1944 bijna 6 jaar oud was, kan ik met bepaalde dingen nog goed voor de geest halen. Wij woonden aan de Benzenraderweg, bijna aan het eind van de bebouwing, in een tamelijk groot huis met een flinke voortuin.

Aan het eind van de oorlog sliepen wij veiligheidshalve in de kelder. Dat ging best, want het huis was helemaal onderkelderd. Van een gezin uit de buurt, dat op en bovenverdieping woonde, was de moeder doodsbang als er luchtalarm werd gegeven. Mijn ouders hadden daarom aangeboden dat zij met haar gezin in een van onze kelders kon komen slapen. Ieder avond zo gauw de sirenes luchtalarm bliezen, kwam de vrouw met haar dochttertje naar ons toe.

BOTER

In de bezettingstijd was het bij ons in de straat meestal erg rustig. Wij kinderen konden dus vaak op straat spelen. Op een dag speelde ik met een buurmeisje op straat toen een Duitse vrachtwagen met grote snelheid kwam aanrijden. Net toen de vrachtauto ons passeerde zagen wij er iets vanaf vallen. Dichterbij gekomen ontdekten we iets dat veel op een kluit boter leek. Wij durfden het niet op te pakken, maar waarschuwden direct een van de ouders. Nadere inspectie leerde dat het inderdaad een kluit boter betrof. Boter was in die tijd zeer schaars. Onze ouders deelden de gevonden boter eerlijk en gingen er zuinig mee om. Doordat de boter op straat was gevallen zat er grind aan de buitenkant. Dat werd er voorzichtig vanaf geschraapt, daarna gesmolten en gezeefd. De gestolde boter werd later bij het bakken gebruikt.

GRANAAT

Een andere keer was er plotseling nogal wat rumoer op straat, de weg van Benzenrade naar Heerlen. Een groep Duitse soldaten trok in paniek voorbij. Pal bij ons voor de deur pauzeerden ze even. Ze hadden allerlei wagens bij zich. Een van die wagens kan ik mij nog goed herinneren, want daarin lagen de dode lichamen van enkele medesoldaten. Hals over kop trokken de Duitsers verder. Ze hadden namelijk bericht ontvangen dat Amerikaanse militairen al in Ubachsberg waren gesignaliseerd. Enkele mannen uit de buurt stonden op de hoek van de straat te overleggen of ze de Amerikanen tegemoet zouden gaan.

Foto: Rijckheyt

Net toen iedereen huiswaarts ging sloeg er een granaat in, precies op de plek waar de mannen even tevoren stonden. Twee mannen raakten gewond door rondvliegende scherven. Een van hen werd bloedend bij ons in de gang gedragen. Vanzelfsprekend was iedereen danig van streek. Mijn moeder niet in het minst, want zij stond tot even vóór de granaatinslag aan de voordeur met een jonger zusje van mij op de arm. Diverse granaatscherven waren in de voordeur

gedrongen, zo bleek naderhand. Een paar uur later liepen er inderdaad Amerikaanse soldaten door de straat.

KEUKEN

Achter ons huis stond een garage van golfplaten, die gebruikt werd om een paar fietsen te stallen. De Amerikanen richtten al snel na aankomst daarin een keuken in. Daar wij met ons allen in de kelder slapen kon het Amerikaanse keukenpersoneel de bovenverdieping als slaappleats gebruiken. Omdat wij zo dicht bij het vuur (de keuken) zaten konden wij flink aansterken. We maakten kennis met voor ons totaal vreemde producten, zoals sinaasappels. Nick, een Amerikaanse soldaat van Nederlandse afkomst, herinner ik me nog goed. Waarschijnlijk omdat hij ook Nederlands sprak. De herinnering aan het slechte weer in de winter van 1944/1945 staat me ook nog duidelijk voor de geest. De regen viel met bakken uit de lucht. De Amerikaanse soldaten stonden met hun etensbakjes in de rij voor de keuken. In de stromende regen verorberden ze hun eten. Ik zie ze nog staan en zitten....

Zes-en-een-kwart

In de zomer van 1940 werden honderden sigarettendovers in omloop gebracht, gemaakt van een cent, een vierkante stuiver en een halve cent.

Een eenvoudige optelsom verraadt de symboliek: zes-en-een-kwart, een vrije vertaling van Seijs-Inquart, rijkscommissaris.

Dramatisch schietincident bij Weltermolen

*Opgetekend uit de monden van de heren
Paul Stoks(1917 – 2008) en Winy Haenen*

In de eerste week van september 1944 vervoegde Paul Stoks, destijds adjunctdirecteur bij de dienst voedselvoorziening van de Heerlense distributiedienst, zich bij de Duitse ‘Beauftragter’, een Hauptmann, die domicilie hield in het Grand Hotel aan het Wilhelminaplein. Hij pleitte daar voor het beschikbaar stellen van o.a. melk en boter ten behoeve van de Heerlenaren. Er was namelijk een groot gebrek aan deze voedingsmiddelen. De Duitser gaf Stoks te verstaan dat hij geen mogelijkheid zag aan zijn verzoek te voldoen. Wel stond hij toe dat een restant graan, aanwezig in de Weltermolen, werd verdeeld zonder dat men daarvoor distributiebonnen hoefde in te leveren. In die tijd betekende dat een grote gunst.

Zo gezegd, zo gedaan. Veertig á vijftig mensen werden op zaterdag 9 september in de gelegenheid gesteld 5 kilogram gemalen graan per persoon in de molen af te halen. Toen de spertijd aanbrak stopte men met uitdelen. Op zondag 10 september werd echter beslist, dat er geen meel meer zou worden verdeeld, daar de voorraad danig was geslonken.

SAMENSCHOLING

Toch stond er op maandag 11 september rond 9 uur weer een aantal personen, hoofdzakelijk vrouwen, bij de ingang van de molen om een portie meel in ontvangst te nemen. Opeens verscheen er op de hoek van de Pijnsweg en de Welterkerkstraat een Duitse patrouille, een twintigtal soldaten onder leiding van een Feldwebel (sergeant-majoor). Toen de Duitsers de mensen bij de molen in het vizier kregen

Foto; archief Heemkundevereniging

schreeuwde een van hen iets in de trant van ‘Wat heeft die samenschooling daar te betekenen?’. Het was burgers namelijk verboden om met meer dan twee personen bij elkaar te staan. Een van de mensen bij de molen riep terug ‘Wir sind Fremden’. Dat had-ie beter niet kunnen doen. Zonder waarschuwing vooraf begonnen de Duitsers pardoos op het groepje te schieten. De onder vuur genomen burgers vluchtten hals over kop alle kanten uit. Vier Duitse geweerkogels hadden echter hun verwoestende werk gedaan, zo bleek achteraf.

DOOD

Eén persoon, die op zijn fiets trachtte te vluchten, was dodelijk getroffen. Het bleek de 25-jarige Frits van Ommeren uit het Eikenderveld te zijn, leerling machiniste bij de NS. Frits was nog niet zo lang getrouwd. Zijn vrouw was zo’n haljaar in verwachting van hun eerste kind.

144 • BLAD

Nr. 571 Heden negentien September negentien honderd vier en veertig
 verstaan voor mij, Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der gemeente HEERLEN:
 Crombach, Hubert

oud drie en vijftig jaren,
 van beroep begrafenisondernemer, wonende alhier,
 die verklaarde, daarvan uit eigen wetenschap kennis dragende, dat op
 elf dezer ten negen ure dertig
 ten
 in deze gemeente is OVERLEDEN:
 van Ommeren, Godefridus (roepnaam FRITS)
 oud vijf en twintig jaren, van beroep leerling machinist
 geboren te Venlo, zoon van: van
 Ommeren, Wilhelmus, spoorbeambte en Sieben, Alegonda,
 zonder beroep, beide wonende alhier; echtgenoot van Lips,
 Adriana, Wilhelmina.
 Opgepland de handtekening 'Chr. Houtackers'.
 Waarvan akte, welke overeenkomstig de wet is voorgelezen.

De Ambtenaar aangenomen,
 9/10

H. Crombach

De overlijdensakte van Frits van Ommeren, waarin letterlijk vermeld: 'Heden, negentien September negentien honderd vier en veertig, verscheen voor mij, Ambtenaar van den Burgerlijke Stand der Gemeente HEERLEN: Crombach, Hubert, oud drie en vijftig jaren, van beroep begrafenisondernemer, wonende alhier, die verklaarde daarvan uit eigen wetenschap kennis dragende, dat op elf dezer ten negen ure dertig in deze gemeente is OVERLEDEN: van Ommeren Godefridus (roepnaam Frits), oud vijf en twintig jaren, van beroep leerling machinist,

wonende alhier, geboren te Venlo, zoon van: van Ommeren, Wilhelmus, spoorbeambte en Sieben Alegonda, zonder beroep, beide wonende alhier; echtgenoot van Lips Adriana Wilhelmina.

Goedgekeurd de doorhaling der handtekening 'Chr. Houtackers'.

Waarvan akte, welke overeenkomstig de wet is voorgelezen.

Chr. Houtackers (doorgehaald)

H. Crombach

De Ambtenaar voornoemd (onleesbaar)

Jan Frijs foto: archief Heemkundevereniging

Drie anderen, aannemer Jan Frijs (omdat hij klein van stuk was noemde men hem Frijske), Winy Haenen en Giel Claessen raakten gewond. Jan Frijs zodanig dat hij een oog moest missen.

VERLAMD

De 22-jarige Haenen, die achter in de molen werkzaamheden verrichtte – hij deed dit regelmatig vanaf zijn veertiende jaar, hij was dus kind aan huis- werd door mulder Math Claessen gewaarschuwd: 'Doa kome de Pruuse'. Winy rende gehaast de molen uit. Nabij het tourniquet, zo'n 25 meter van Winy verwijderd, stond een Duitse 'Grüne Polizist' met het geweer in de aanslag. Hij schoot en raakte Haenen in de rug, waardoor hij vanaf zijn middel tot aan zijn voeten verlamd raakte. (Tot nu toe onderging Winy Haenen een 15-tal operaties en verbleef hij bij elkaar ruim twee jaar in het ziekenhuis. Desondanks bleef hij, ook na revalidatie, invalide.)

Hij weet dat men hem de molen binnen sleepte en dat hij op een steen werd gelegd. Pastoor Stevens is daar nog bij hem geweest. De pastoor verzocht de Feldwebel met Winy te gaan praten, maar de man weigerde dat. Later bracht men Winy met de bierwagen van drankenhandelaar Hellebrands naar het St. Jozefziekenhuis.

Een zus van Winy, ook ter plekke aanwezig, was zo kwaad over het lot van haar broer, dat ze de Duitsers de huid vol schold, zich onbewust van het risico dat ze daarbij liep.

Vanuit het ziekenhuis heeft Winy de bombardementen op Aken en omgeving meegemaakt. De patiënten bracht men tijdens die bombardementen naar de kelder. Winy zei dan: 'Breng mij maar als laatste naar de kelder'. Zo weinig interesseerde het hem toen om in leven te blijven.

*Winy Haenen, met krukken, poserend met familie en Amerikaanse soldaten op de Pijnsweg
Foto: archief Heemkundevereniging*

Na twee jaar te zijn behandeld kon hij weer enigermate lopen. Na de HBS had hij voor analist geleerd en zou bijna eindexamen doen, ware het niet dat.... In 1946 trad hij in dienst van de Staatmijnen, waar hij gedurende bijna 4 jaar de werkmeesterkursus volgde, totdat hij vanwege lichamelijke problemen weer in het ziekenhuis moest worden opgenomen. In 1964/1965 tenslotte kwam hij terecht in de W.A.O. (Wet Arbeids Ongeschiktheid). Gevraagd naar zijn gevoelens ten opzichte van Duitsers antwoordt Winy: 'Gelukkig heb ik een en ander kunnen relativeren. Haatgevoelens heb ik dus niet, want daar heb je alleen jezelf maar mee'.

De derde gewonde was Giel Claessen, de broer van Math. Ook hij werd beschoten toen hij achter Haenen naar buiten rende. Giel werd door een kogel in de enkel geraakt.

De Duitsers stelden de heren Paul Stoks en Sjeng Brouwers verantwoordelijk voor het schietincident. Ze dreven beide via de Kunderberg naar Valkenburg. Daar werden ze uiteindelijk vrijgelaten.

In hotel Tummers wilde Sjeng naar huis bellen dat ze vrij waren. Onder het motto 'samen uit, samen thuis' deed hij dat toch niet. Op de Heekerberg werden ze opgepikt door een Duitse jeep, die hen naar Welten bracht. Daar, in 'villa Mesthoop', voelden ze zich dolgelukkig over de afloop van hun avontuur.

Naast de al genoemde personen waren bij het schietincident aanwezig: Ger Konings, knecht in de molen, Dolf Claessen, Liza Brouwers en enkele zusters van het klooster in De Doom.

Daar ze wisten dat de geallieerden hen op de hielen zaten, verdwenen de Duitse soldaten, die bij de rampzalige gebeurtenis bij de Weltermolen waren betrokken, ijlings naar hun 'Heimat'.

September 1944

journaal

De bevrijding van Heerlen door de geallieerden.

Beknopt weergegeven in de vorm van een dagboek, door J.C.M. Horst (1913-1966).

Horst was lid van de vrijwillige Heerlense brandweer en daarom vrijgesteld van verplichte arbeid voor de Duitse bezetter.

In dit relaas zijn opzettelijk geen taalkundige correcties toegepast.

Vrijdag 1 Sept.

Het straatbeeld verandert: Duitse legeronderdelen komen aan. Telefoon wordt aangelegd. Bordjes met namen erop overal: b.v. Kowling, Bottl, Sandig. Auto's alle soorten en ook motorfietsen rijden af en aan. Her gevolg hiervan is herhaald vliegerbezoek en geregeld luchtalarm.

Zondag 3 sept.

Tegen 2 uur 's middags trekt een lange rij rodekruisauto's via Kloosterkoolhof Schaesbergerweg naar het Oosten, 'n 35 stuks. Een paar uur later was het algemeen bekend dat de Duitse vrouwen en kinderen order hadden gekregen ons land te verlaten en wel vóór Dinsdagavond 5 sept. Deze 'order' kwam voor velen van hen als een donderslag bij helderblauwe hemel.

Zenuwen en tranen kwamen los.

Tegen vier uur luchtalarm. Geallieerde jagers beschoten locomotief in de buurt v.d. glasfabriek.

Dinsdag 5 Sept.

Tegen zeven uur 's morgens vertrokken enige gezinnen uit de buurt, hun hebben en houden voor zover 't gemakkelijk te dragen was op een kar geladen.

Van den Bongaard vraagt me mee op te lopen en daarna of ik hem in zijn huis wilde helpen met opruimen en bijeen doen van allerlei papieren. Dit wilde ik hen niet weigeren. Gedachten over begane domheden komen bij me op. Een mens kan dom zijn.

Woensdag 6 Sept. 's namiddags.

Engelse jagers mitrailleren Duitse legerwagens o.a. bij Voerendaal. Ze vliegen laag en ongestoord rond boven Heerlen. Hetgeen een Duits soldaat deed uitroepen: 'Werden unsere Jungen denn nicht den Mut verlieren? Wo bleiben unsere Jäger denn?'. Het afweergeschut komt wel in actie. Die dag driemaal luchtalarm gehad. Daarna tussen half vijf en zes uur nog even opgeruimd met v.d.B.

Donderdag 7 Sept.

v.d.B komt mij tegen tien uur halen. Beneden alleen nog enkele keukenla's opgeruimd.

Daarna naar boven. Tegen ongeveer 12 uur komt vrouw B. met haar broer naar binnen, waardoor einde kwam aan onze werkzaamheden.

In de namiddag waren de Duitse militairen de door hen aangelegde telefoonleidingen weer aan het weghalen. Nu ook opladen van levensmiddelen o.a. bij Hennen en Lintzen. Op de mijn werden de mijnwerkerslampen en gereedschappen opgeladen.

Vrijdag 8 Sept.

Tegen 11 uur bij S. in Welten. Vliegers boven. Tweemaal achter elkaar luchtalarm. Ben daar blijven eten. Toen ik 's morgens vroeg op weg naar S. langs Heiligers kwam, waren daar ook Duitse militairen de voorraden aan het weghalen en op een vrachtauto aan het stapelen. Ik zag er een lopen met grote kartonnen dozen met bakmeel. Ook Wouters-Sanders kreeg 'n beurt. De legeronderdelen zijn vertrokken.

Tussen 5 en 8 Sept, verschillende militaire treinen langs.

Zaterdag 9 Sept.

De geruchten, die gisteren, Vrijdag, alom de ronde deden, geruchten over verplichte arbeid zijn nog niet bevestigd. De mannen en grotere jongens blijven echter zolang mogelijk binnen. Thans wordt ook bekend dat het gehele Heerlense politiekorps met commissaris en al ondergedoken is. Het gehele korps bestond uit 'n negentig man. Ook de burgemeester is ondergedoken.

9 Sept. 's Morgens bij Paul. Om 11 uur 375 vliegers geteld. Geen alarm.

De 'Feldgendarmerie' vestigt zich in het politiebureau. De commandant dezer lui is woest en onhandelbaar. Hij zegt dat het brandweerkorps eigenlijk in hechtenis moet worden genomen, daar zij de politie-uniformen dragen. De waarnemend commandant der brandweer zegt op zijn post te blijven zolang hij geen andere opdrachten krijgt als uitsluitend 'brandweer'. Deze laatste kreeg o.a. te horen, dat 't nooit beleefd was, dat 'n geheel politiekorps van een stad met leiding en al onderdook. Dit was georganiseerd verzet.

In de loop van de middag even in Heerlen. Straten en Stationplein zo goed als leeg, Het is zonnig weer met een frissche wind.

Tegen twee uur komt 'n luxe auto voorzien van het rode kruis het Stationsplein opgereden. Twee militairen stappen uit en binden een bordje met een naam erop aan een paal en vertrekken weer.

's Avonds bij ouders v.d.B. tot half acht.

Op weg naar huis zie ik nog een lange kolentrein in de richting Schaesberg rijden. Men zegt dat de mijnwerkerslampen weer teruggebracht zijn. Enige bussen met in de loop v.d. dag opgepikte mannen komen 's avonds terug. Gistermiddag hebben ze ook de Duitse school hier leeggehaald. Thans militair verblijf.

Zondag 10 Sept.

Tegen vijf uur word ik wakker. Hevig gedreun van vliegtuigmotoren. Even later loeien sirenes, dus: kelderen weer! Tegen half zes weer naar boven maar niet meer naar bed. Om 7 uur in de kerk. Hier hoofdzakelijk vrouwen en kinderen, ook bejaarde mannen. Thans blijkt dan men 's nachts de oproep voor verplichte arbeid heeft opgehangen: twee stuks naast elkaar. Opgeroepen tot verplichte arbeid worden alle mannen tussen 17 en 55 jaar en wel vanaf Dinsdag 5 Sept. (Dus vijf dagen over tijd.) om zich 's morgens om 7 uur a.h. gemeentehuis te vervoegen. Meebrengen gereedschap, kruiwagen, eetblik en lepel. Een maaltijd wordt verstrekt en het verdiende loon wordt uitbetaald.

Maandag 11 Sept.

Om twintig voor acht 's morgens reeds jacht op mannen bij het Stationplein. Later wordt de tram uit Brunssum bij de mijn aangehouden en leeggehaald. Daarna straatjacht. Na de middag bellen de Schutztroepen aan verschillende woningen en vragen of er jongens en mannen zijn die tussen de 17 en 55 jaar. Ze gaan niet naar binnen. Tegen vijf uur ga ik even lucht happen. Ontmoeting met Kleinen in uniform, het staat hem goed. In de Putgraaf bij 't huis van dokter Crombach maakt zich de kleine Martens uit de voeten, langs me heen. Op de Akerstraat zijn

de Schutztroepen huis aan huis aan het bellen. Daarom keek hij zeker zo benauwd. De hele dag gebrom in de lucht, geen sirenes.

Ook steeds gedreun van kanonnen veraf.

Een van de Schutztroepen die de eetkannen moet terugbrengen, stopt bij het pannenschop.

Fam. v.d. groente-man er als de kippen bij om 'n flinke ketel erwtensoepe in de wacht te slepen. De arme buurvrouw naast haar mag het restje hebben.

Men zegt dat de geallieerde troepen in Noorbeek zijn.

Dinsdag 12 Sept.

Tegen de middag weer meer mannen op straat. Toch is de bus met 'werkers' door de Sarool gereden. Op een van de ruiten van de telefooncel op de markt was nog steeds het briefje te lezen van de nederl. weermacht met de waarschuwing voor de vertrekkende Duitsers hun meubels alleen aan goede Nederlanders te verkopen. Het was ondertekend: 'In naam van Oranje, de Nederl. Weerm.'. Dit briefje was reeds in het begin van de vorige week opgeplakt. Kanongebulder is luider, richting West-Zuid West. Tegen vier uur consternatie. Mannen door Schutztroepen uit hun huizen gehaald en meegenomen. 's Morgens wilde men zelfs het gehele aanwezige brandweerpersoneel in een wagen laden om te gaan graven. Verzet heeft resultaat. Nu heet het 'Bescheinigung holen'. Dit gebeurt bij de 'Beauftragte'. Later op de dag brengt de vers benoemde 'plaatsvervangende burgemeester', 'n zekere Lei, 'n bezoek aan de brandweer. Hij kwam het wagenpark bezichtigen. Naar men zegt komen in Maastricht en Simpelveld de granaatscherven omlaag.

Het asfalt van de Schaesbergerweg takelt af. Ook heeft 'n gevechtswagen de troittoirband bij de tunnel stukgereden. Een trein beladen met allerhand materiaal met ook verschillende tankwagens reed na zessen naar 't Oosten.

In Noorbeek zouden de Amerikanen zijn.

Woensdag 13 Sept.

Vrouwen en kinderen zijn vandaag zeer weinig op straat. V.m Kwart voor elf 'n harde slag. Tegen half twaalf meerdere harde slagen. Het kanongebulder is luid.

Het had zich tegen acht uur 's morgens verplaatst van Z.W. naar Z. In de middag kwam het gebulder weer van het Z.W. met luide knallen. Van ca. 3 uur tot kw. v. vier pauze. Daarna weer opnieuw rumoer steeds uit de richting Heerlen. Om half 7, 17 geallieerde gevechtsvliegtuigen in formatie over Heerlen. Tegen achten rijdt 'n auto Feldgendarmerie langs, kanongebulder. Ongeveer half negen, van dakvenster uit ziet men in 't Z.O. en 't Z.W. granaten in de lucht ontploffen.

Geall. naderen uit richting Ubachsberg. Ook spreekt men van Gulpen en Vaals. Twintig voor tien. Infanterie trekt voorbij. Een infanterist heeft zoeven gezegd, dat Am. Tanks Valkenburg binnen reden en zij overhaast moesten vertrekken. Het Geall. leger is in Eijsden en trekt op richting Heer. Tegen tien vuurgloed uit Noordel. Richting. Er zou een hooimijt in brand staan.

Donderdag 14 Sept.

Kwart voor 8. Rustig, wel harde regen. Tien voor 8. Enige kanonschoten. Tegen half negen kanon gebulder. In Maastr. zou de vlag waaien. Vijf voor half elf, 'n auto met gewonden rijdt naar 't Oosten. Twintig voor 11. De postbode komt, zwaar beladen met post. Deze was verleden week Vrijdag 8 Sept. per trein in Sittard aangekomen en daar blijven liggen.

Gisteren werden de poststukken met paard en kar naar Heerlen gebracht. Feldgendarmerie schijnt vertrokken, ook de Schutztroepen zijn weg. Nu waagt zich allerhand volk op straat. De Duitsers uit 't Grandhotel w.o. de Ortscommandant vertrekken. De bewakingstroepen te voet. In Heerlen wordt rondgezegd zuinig te zijn met gas en electra. Weinig Duitse legerauto's te

zien. Af en toe kanongebulder. Twintig voor zes beginnen de sirenes te loeien, heel even maar. Meteen is 't weer stil. Zeker proef! Weinig militairen. Twintig na acht ongeveer twee maal flitsen in de verte over Heerlen, ook gedreun en een rookwolk richting mijn. Zeker nog iets laten exploderen. Het kanongebulder laat na.

Over elven neemt het in hevigheid toe en houdt geruime tijd aan. Het schijnt in de richting Klimmen te zijn. Als vanochtend tegen 10 u. brandweer niet ingegrepen had was men beginnen te plunderen

Vrijdag 15 Sept.

Vanochtend weer rustig. Tegen elven harder gedreun van geschut. Kleine groepjes mil. te voet. Evenals gisteren veel bekijks op Valkenburgerweg. Nog een grote Duitse gevechtsv gezien. Tegen half 3 waarsch. voor explosies spoorwissels. Drie uur 22 knallen geteld. Grote rookkolommen te zien. Nog geen 10 min later luchtalarm zeg maar explosie-alarm. Geen vliegers te zien. Einde hiervan om tien over zes. Na zeven uur weer gevechtsvliegers boven en alarm. 's Nachts tussen 11 en 12 luid kanongebulder.

Zaterdag 16 Sept.

20 voor 10 hevige knallen. 's Namiddags om 4 uur, half vijf en 5 uur luchtalarm. Driemaal, elke keer ongeveer 'n halfuur. Na half zes ook nog vliegers. 's Nachts 11-12 u en tegen half 4 hevig kanongebulder, dichterbij weer als gisteren, nu ook lichtflitsen te zien. Na 2 uur 's middags soldaten met landmijnen en 'pantservuist' maken kruising Kloosterkoolhof onveilig. Na enige uren vertrek, gelukkig.

Zondag 17 Sept.

Rustige kerkgang. Om kw. v. tien 'n dikke honderd Duitse militairen maken rust voor huis. Ze hebben schoppen, automatische wapens, pantservuisten etc. Tegen kwart voor elf gaan ze weer verder. Ze zouden nog 7 km moeten lopen.

Tommies komen nu boven H'len toch meer verkenning. In de afgelopen nacht gevechten niet veraf. Tegen twaalfen blijkt dat de Duitsers 't station in brand hebben gezet. Na vertrek dezer lieden geblust. Om half twee nog veel rook van hier te zien.

Nu wordt gemeld: Engelsens op Heerlerbaan. Twintig voor 2 wordt 't nog eens gemeld. 2 Duitse wachtposten aan tunnel Klompstraat vertrekken n. 't oosten. Tien v. twee een Duits motor-rijwiel+boot op wielen voorbij, maar draaien om.

Tien over twee Vroedvr. school zou bezet zijn. Half drie een Duitse Rode Kruissoldaat trekt nog voorbij. Tegen half drie weer rook. Het postkantoor in brand. Terstond blussing. Kw. voor 3 luchtalarm. Geregeld vliegers.

Om zes uur massa mensen richting glasfabr. Vandaar vlaggen te zien op Molenberg. Van Kloosterkoolhof ook vlaggen in Heerlen te zien. Mijnh. J. hangt als eerste v.d. str. de vlag uit. Even over 7 aantred. Brandw. Manschappen voor de kazerne. Huld. Comm. Ber. Brandw. Door v.W. gevolgd door toespr. Com. Huld v.W. en toespr. tot de manschappen.

Jullie kunnen feesten zoveel jullie willen. Maar een comm. Groep blijft op post en zodanig dat bij eerste alarm zij in staat zijn uit te rukken. Dan rit door Heerlen. Comm. op motor voorop gevolgd door 3 brandw. auto's vol met manschappen en 2 wagens luchtbescherming. Kw. V voor acht terug. Alleen ladderwagen rijdt nog uit. Intussen heeft de burgem. De bevolking toegesproken

8 u. 10 Hevige knallen. Ik zie granaten exploderen in Akerstr. Mensen vluchten.

Even daarna alarm tot 20 v. 10.

Vrijwilligers worden opger. Voor 't uitzien n. gewonden. Kw. N. tien weer alarm tot elf u..

Kw. V. elf. Ga met Cl. mee, die me thuis brengt. Elf u. 15 thuis.

Maandag 18 Sept.

Half 8. Frans niet thuis. Half negen. Theelen heeft een Duitse sold. ontwap. Die kwam op de koffie. Frans thuis. Tegen half elf Duitse sold. fietst n. h. Oosten.

Schieten, kelder. Tien over elf auto witte garde m. r.w.bl. vlaggen voorbij. 10 min. later terug. De Groot erin. 11 uur op somm. plaatsen veilig. 11 u 15 hier en daar alarm.

Voor 1 uur 1 aantal NSB opgebracht. Theelen erbij! Half twee paaf paaf, kelder. Even later 1 Am. sold. Zo'n drie vier Am. sold. Half vijf Am. infanterie trekt via Kloosterk.h. Schweg n. het oosten.

Enthousiasme. Ook legerwagens. 7 u. tanks. Spandoek Schaesb.weg. Grote vertoning in H'len. Ook brouwer Grand Hotel. 's Avonds op no 32 geweest.

Dinsdag 19 Sept.

Afgel. nacht tegen half vier hier en daar alarm, gebulder geschut. Kw. voor 4 tot kw. voor 5 in kelder. Alarm tot later nog.

Vanmorgen half twaalf opbrengen gezien ook Pelzer erbij. Twaalf tot een, gevechtswagens en zwaar geschut n.h. Oosten. Geruchten over Duitse Pantserw.

Woensdag 20 Sept.

Allerhand wagens op de binnenpl. Tegen half twee geallieerde vliegers vliegen over. 's Avonds kwamen de Am.soldaten weer tanken. Even met hen gesproken. Een van hen had 3 zoons. De oudste 16 jr. 's Avonds bij Lankhorst geluisterd. Bongard gesproken.

Donderdag 21 Sept.

Afgelopen nacht af en toe schieten. 8 uur present bij de Brandw. Een weinig getypt. 's Middags 4 uur 'n Am. brandweerman uit Los Angelos met zijn vriend vragen de H'lense brandweer te mogen zien. Ze vonden alles mooi en clean en waren vriendelijk. Toen ze boven op de toren waren kwam een auto met Am. Een van hen vroeg of deze straat Heerlen heette. Dat was gauw rechtgezet. Er bleek een officier bij te zijn. 's Avonds in donker n. huis. Vele Am. met meisjes. Licht in kelder bij Vaessen gaat niet door. 's Avonds 7 uur rode gloed aan de hemel richting Aken.

Vrijdag 22 Sept.

Sprak 's middags met chauffeur v.d. chaplain. Het was een Dominicaner broeder uit New York. De chaplain was een Franciscaner pater. De broeder vertelde me: hij sliep in habijt, at allen 's Vrijdags vlees. Hij kwam van New York, waar 3.000.000 katholieken zijn. 's Avonds 7 uur alarm.

Zaterdag 23 Sept.

Afgelopen nacht kwart over elf alarm. Tegen kwart voor drie 's nachts alarm richting Schaesb.

Ruiling na de middag mislukt.

Zondag 24 Sept.

Vannacht af en toe flink geschoten. Om 8 u. n. de kerk. Mooie predikatie over de bevrijding uit de verdrukking. Tegen credo onder de hoogmis weer in de kerk. Stampvol. Na afloop Te Deum met Tantum Ergo en zegen. Tot slot het Wilhelmus.

Daarna even bij Vaessen, hevig schieten. 's Middags even in Welten, het geschut staat daar vlakbij, geweldige knallen. 's Avonds met Frans terug.

Maandag 25 Sept.

Piet's ruiltransactie mislukt.

Dinsdag 26 Sept.

Am. heeft radio's en wil ruilen voor armbandhorl. Groote wasdag legerauto's in verb. Met inspectie. Amerika op de brandweeladder.

Woensdag 27 Sept.

C. zegt met het werk door te gaan tot einde week. 's Namiddags veel vliegers. Een troep NSB-ers werd afgevoerd. Waarschijnlijk van Kerkr. Koperen bus en mitrailleurpatroon als souvenirs gehad.

Donderdag 28 Sept.

N'hagen nog niet geheel veilig. Tonia met haar man nog naar huis.

Vrijdag 29 Sept.

Af en toe afgelopen nacht het gedreun v. kanonnen. 's Avond druk verkeer ook met grote kanonnen. Am. vliegers bombarderen Aken. Eigen volk in richting Schaesb. Aan loonstaten gewerkt. Met Paul over G. de Groot en Mengelers.

Zaterdag 30 Sept.

Afgelopen nacht vrij rustig. Weer Yankees voor water. Kreeg van een 'n roman. Druk met loonstaten, vanmidd. Ook gewerkt.

Veel Mil. vervoer vanavond. Evacuees uit Kerkrade zoeken onderdak. G. de Groot vanmiddag half vier op de fiets door Heerlen.

*Kinderen op wegblokkade Valkenburgerweg in 1940
Foto: collectie Heemkundevereniging Welten-Benzenrade*

Bevrijding kwam vanuit Benzenrade.

Verteld door Sjef Mertens (1922 - 2003)

De gehele oorlog door waren er in Benzenrade onderduikers gehuisvest. De gunstige ligging en de bereidheid van de bevolking om te helpen waren hier de oorzaak van. Op enkele incidenten na is dit altijd goed gegaan; er waren immers vluchtwegen genoeg. Bij ons op de boerderij waren altijd gasten. De ligging was zeer gunstig voor vluchtelingen en de burenen waren zeer betrouwbaar.

Op 16 september 1944 waren bij ons op de boerderij ondergedoken: drie politieagenten, twee Italianen, die waren gevlucht uit een kamp bij Düren, een Rus, gevlucht uit een kamp in het Roergebied, een jongen uit Amsterdam, op aandringen van mej. Van Grunsven. De politieagenten hadden een onderkomen in de woning van de familie Lemmens. Deze familie bestaande uit moeder en dochter, was uit angst voor de overvliegende vliegtuigen, ingetrokken bij de schoonzoon, bakker Cordewener. De twee Italianen sliepen in de schuur tegenover ons woonhuis. De Rus sliep onder de bakoven van onze overburen. Deze man wilde beslist niet in huis slapen. Hij was als de dood voor vliegtuigen. Zodra hij iets hoorde was hij naar zijn plekje.

Voor het eten zorgde mijn moeder, hierbij flink gesteund door bakker Cordewener, die op zijn beurt de nodige hulp kreeg van enkele dames van het distributiekantoor.

Foto: schuur boerderij Mertens Benzenrade
Archief Heemkundevereniging

Zo was de situatie op zaterdag 16 september te Benzenrade. Om 15.30 uur kwam daar echter verandering in. Op dat tijdstip kwam geheel onverwacht een Harley Davidson met zijspan het binnenplein oprijden. Uit het zijspan stapte een Duitse Officier, die naar mij toekwam en naar de 'Bauer' vroeg. Toen de Bauer kwam moest hij de stallen zien. Hij zocht namelijk een ruimte waarin ongeveer vijftien soldaten konden overnachten. Mijn vader wees hem de koestal. De Duitser liep naar binnen en bekeek de vloer en de ruimte. De stal bleek geschikt. Alleen moest de vloer met een laag stro worden bedekt.

Nadat we van de schrik waren bekomen zijn we gaan plannen waar de onderduikers heen moesten. Voordat de Duitse soldaten kwamen moest alles zijn geregeld. De mannen van de politie zaten het veiligst. Zij wisten ook hoe wij over de Amsterdammer dachten. Die mocht daarom met hen mee. Voor de Italianen zochten wij in de schuur aan de overkant een goed plek, van waaruit zij bij onraad naar het Imsteraderbos konden vluchten. Tegen het vallen van de avond arriveerden de Duitse soldaten, vijftien in aantal. Volgens hun zeggen waren ze blij een goede rustplaats hadden gevonden.

Die nacht heeft niemand van ons goed geslapen. Niet alleen vanwege de inkwartiering, maar ook door de overvliegende granaten, waarmee de rijksweg Heerlen-Kerkrade onder vuur werd gehouden.

Omstreeks zeven uur, op zondagmorgen 17 september 1944, stonden we op. Enkele soldaten hadden hun sokken gewassen en die te drogen gehangen. Het waren allemaal jongens van onze leeftijd, die graag wilden weten waar ze zich bevonden en hoever het nog tot de Duitse grens was. Een van hen presenteerde mij een sigaret en vertelde me dat ik over een uurtje wel een Amerikaanse zou roken. Ondertussen zaten twee officieren in de keuken en lieten zich het ontbijt goed smaken.

Om half negen kwam een van die officieren naar buiten en schreeuwde 'Antreten'. Binnen een paar minuten stonden de soldaten 'angetreten' en moesten vervolgens gepakt en gezakt de huiswei in, de vijand tegemoet.

Mijn moeder stond gereed om de mis in Welten bij te wonen. De officier zag dat en vroeg waar ze heen wilde. 'Zur Kirche', zij ze. Daarop zei de officier: 'Bleiben Sie ruhig hier, über eine halbe Stunde sind die Amies hier'.

Hij had gelijk. Twintig minuten nadat de Duitsers weg waren en het schieten even ophield ging ik met mijn broer op straat op, ieder aan een kant van de weg.

Op de hoek stonden we plotseling oog in oog met twee soldaten, die heel anders waren gekleed. We liepen op ze toe, maar ze duwden ons de heg in en vroegen waar de Duitsers waren gebleven. Die hadden zich hals over kop uit de voeten gemaakt, richting Euren en vroedvrouwenschool.

Foto: Rijckheyt

Bezitters moedig om de tuin geleid

Verteld door mevrouw F. Habets-Dabekaussen (overleden 2005)

Allerlei voorschriften en wetten maakten van ons leven een leven van onderdrukking. Hitler had in Duitsland inmiddels zoveel jonge mannen de dood ingejaagd, dat hij een tekort had aan jonge mensen die werk konden doen, zodat de economische toestand in Duitsland wat beter zou worden. Zo kwam Hitler op het rampzalige idee om in de bezette gebieden jonge mannen op te roepen om in Duitsland aan het werk te gaan.

Mijn vader had een zaak op landbouwgebied en behalve twee dochters en hele rij zonen. Bovendien had hij voor zijn zonen en tal van werknemers werk in overvloed. Wat deed hij? Toen hij de schriftelijke oproepen voor zijn zonen en werknemers ontving, vernietigde hij ze zonder ook maar iemand daar een woord over te zeggen. En hij heeft dit verzwegen tot de bezetting na vijf jaar voorbij was.

Door de mensen, die meestal etenswaren bij ons kregen, werd mijn vader steeds tijdig gewaarschuwd, als men van plan was de zaak te komen inspecteren. Hij trof dan onmiddellijk maatregelen. Zonen en werknemers werden naar de verst afgelegen klanten gestuurd om daar werk te verrichten. Gewoonlijk bestond dat werk uit het repareren van machines. Alleen de oudere werknemers bleven in de werkplaats. Ze werden toch niet door de Duitsers opgeëist.

Mocht er onverwacht inspectie komen, dan moesten de jongelui allemaal het veld in vluchten en zich verstoppen tussen de bladeren van bieten of in het koren. Vaders werkwijze is geslaagd. Men heeft nooit ontdekt hoe hij de jongelui heeft weggehouden. Niemand van hen is in Duitsland terecht gekomen, mede dankzij de zorg van een buurvrouw van Duitse afkomst, waar mijn broers nacht na nacht konden gaan slapen als de kust niet veilig was

Mijn respect voor de moed van mijn vader is zo groot, dat ik er geen woorden voor heb.

Voorbeelden van aantekeningen in het paspoort i.v.m. de Arbeitseinsatz

Foto's privé archief Gilbert Peeters

Vliegtuig stort in Welten neer

Op zaterdag 18 november 1944 stortte een vliegtuig in Welten neer. Het was een P-47D Thunderbolt, gecodeerd X09 61FS/56FG. De piloot, captain Gordon J. Blake, kwam safe achter de eigen linies neer. (bron: Duel in de wolken, door Ron Pütz)

Enkele Weltenaren weten zich nog de details van het ongeluk te herinneren. De machine stortte neer in de velden achter de Mergelsweg. De piloot had kans gezien het toestel bijtijds te verlaten. Met zijn parachute dreef hij in de richting van Ransdaal.

Waarom het vliegtuig neerstortte is onbekend. Het kon ofwel motorstoring hebben, of door vijandelijk vuur geraakt zijn. Destijds werden er in de omgeving van Aken hevige gevechten geleverd. Weltense ooggetuigen melden nog dat na het neerstorten ontploffingen van munitie plaatsvonden. Mogelijk trad ook het geschut in werking. Het vliegtuig vloog niet in brand., maar kon toch niet direct worden benaderd vanwege genoemde ontploffingen. Het kunststof glas van de cockpit gebruikte men later om er sierkruisjes en dergelijke van te maken. Jonge meisjes waren daar verzot op.

Captain Gordon J. Blake

In het Limburgs Dagblad van maandag 20 november en volgenden wordt het neerstorten van het vliegtuig niet vermeld. Wel geeft men uitgebreid verslag van de Akense oorlogshandelingen en verdere strijd tegen de bezetter.

Foto: Republic P-47 Thunderbolt

17 september 1944, het Heerlense station brandt

Foto: Rijkheyt

Op de dag dat Heerlen werd bevrijd stuurden de Duitsers, die wisten dat de Amerikanen hen op de hielen zaten, nog snel een vernietigingseenheid naar Heerlen met de opdracht strategische punten te vernietigen. Het station van Heerlen, een belangrijk strategisch punt, werd om 12.00 uur 's middags in brand gestoken met behulp van zeer brandbaar fosforhoudend materiaal. In een mum van tijd ontstond er een flinke brand. De rookontwikkeling was groot. Een lid van de brandweer, toevallig in de buurt, had een en ander gezien en waarschuwde onmiddellijk de brandweer. Zeven mannen van de vrijwillige brandweer, onder leiding na luitenant Van Wersch, trokken er snel op uit. Zij wisten het vuur in het hoofdgebouw van het station in te sluiten en de brand meester te worden,

Een Duitse officier, die tijdens de blusactiviteiten opdook, dreigde nog even moeilijkheden te veroorzaken. Van Wersch loste het probleem echter op door de man te vertellen dat de brand was ontstaan door de inslag van een granaat en het blussen derhalve was gerechtvaardigd.

Hij vroeg de Duitser tevens bij het wegrijden met diens auto op te passen de brandslangen niet te beschadigen. Tot zijn verbazing gaf de officier meteen gehoor aan dat verzoek, Slechts een klein gedeelte van het stationsgebouw ging door de brand verloren.

Het postkantoor, dat eveneens door de Duitsers in brand was gestoken, kon eveneens worden behouden, uitgezonderd een kolom van de telefooncentrale met daarop duizend aansluitingen voor de telefoonnummers 3000 tot 3999.

Dankbaar Welten

Relatief gezien hebben Welten en Benzenrade de oorlog zonder kleerscheuren doorstaan. Als herinnering daaraan heeft men in 1984, bij de viering van het 40-jarig bevrijdingsfeest, een scherf van een bom of granaat bevestigd in de muur naast de hoofdingang van de kerk. De bom of granaat kwam tijdens de oorlog terecht in de buurt van de Weltervijver. Overigens zonder enige schade aan te richten.

Boven de scherf is een bord aangebracht met daarop de tekst:

“AAN O.L. VROUW VOOR HAAR BESCHERMING TIJDENS DE OORLOGSJAREN 10-5-'40 – 17-9-'44 DANKBAAR WELTEN”.

Schuin boven de tekst en de scherf is tevens een Mariabeeld geplaatst. Dit beeld is oorspronkelijk afkomstig uit het Lourdesgrotje achter het St. Annaklooster.

Jaarlijks vindt op 4 mei de Nationale Dodenherdenking plaats. Men herdenkt dan alle burgers en militairen die in het Koninkrijk der Nederlanden of waar ook ter wereld zijn omgekomen sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, in oorlogssituatie en bij vredesoperaties.

Ook in Welten-Benzenrade vindt deze herdenking jaarlijks plaats. En wel bij het oorlogsmonument -een bord en een scherf van een bom of granaat- bij de ingang van de St. Martinuskerk.

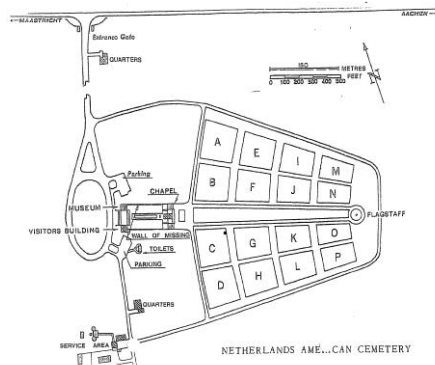
Bij deze herdenking zijn onder meer scholieren van de basisschool St. Martinus betrokken.

8.301 Amerikaanse militairen vonden in Margraten hun laatste rustplaats

Kort na de bevrijding werd onder erbarmelijke weeromstandigheden begonnen met de aanleg van het Amerikaans militaire oorlogskerkhof in Margraten. Door de hevige gevechten in het grensgebied met Duitsland (o.a. Ardennenoffensief) bleek de aanleg van de militaire begraafplaats onvermijdelijk. Eerder begroef men de gesneuvelde soldaten elders, onder meer op het Amerikaanse legerkerkhof van Neuville-en-Condroz, ten zuiden van Luik. Oorspronkelijk was de begraafplaats in de buurt van Sittard gepland. Door de vertraagde opmars van de bevrijders, even ten noorden van Sittard, werd Margraten geschikt bevonden.

Op 11 november 1944 vond de eerste gesneuvelde Amerikaanse soldaat, J.B. Singer er zijn laatste rustplaats. 30 maart 1946 werd er de laatste begraven. Naast 17.742 Amerikaanse soldaten werden er tevens 1.075 Duitsers en 1026 (waaronder 693 Russen) overige geallieerde soldaten ‘tijdelijk’ begraven. De Duitsers werden nadien overgebracht naar de ‘Deutscher Soldatenfriedhof’ te Ysselsteyn en de Russen naar het Russisch Ereveld op Kamp Amersfoort. In de jaren 1947-1949 werden vele militairen in thuisland Amerika herbegraven. In 1948 startte men met het voorbereiden van de definitieve indeling en aankleding van de begraafplaats. De uitvoering duurde niet minder dan tien jaar. Op 7 juli 1960 werd het Amerikaanse oorlogskerkhof te Margraten met de nodige plechtigheid officieel in gebruik genomen.

Alle graven zijn geadopteerd en elk jaar, op de laatste zondag in mei, wordt in Margraten 'Memorial Day' gehouden. Dan herdenken de Amerikanen al hun gevallen militairen. Mensen die een graf geadopteerd hebben brengen bloemen.

In de marmeren muren van het ereveld staan de namen gebeiteld van 1772 vermisten. Een rozet bij een naam geeft aan dat de stoffelijke resten van deze gesneuvelde bevrijder op een later tijdstip alsnog zijn gevonden

Foto's: privé collectie Gilbert Peeters

Denk ook u eens aan hen, die voor onze vrijheid vochten!

Een onbezorgde jeugd

Door Ger Prickaerts, uit: *Limburg bevrijd door Paul Weelen, 1995*

Vergeten is onmogelijk. Er zijn van die momenten in ieders jeugd die in het geheugen gegrift blijven. Ger Prickaerts was pas 5 jaar oud, toen de Duitsers op een morgen zijn speelterrein in Welten geheel in beslag namen. Hij kan het zich nog herinneren als de dag van gisteren.

‘De zon scheen helder. Buiten aan de muur van ons huis hing een rode stalen brievenbus.

Vader riep: “De Prüse zunt in ’t door het raam. Om de soldaten door de brievenbus kijken. Ze gestookte auto’s. Het waren er tijd was het hele terrein vol.

De moeder van Ger was van Duitse hoe het met opa zou gaan, die in de rende naar de sigarenboer, de

het was vanzelfsprekend onmogelijk verbinding met Duitsland te krijgen! De Duitse soldaten namen alle grote pleinen in beslag, ook het schoolplein. De school en het patronaat werden gebruikt om te overnachten. Je was wel een beetje bang voor de soldaten, maar het leven ging in feite normaal door.

dörp!”. Samen met moeder keek ik beter te kunnen zien moesten we reden onder andere in met hout tientallen. Binnen een mum van

afkomst. Zij vroeg zich meteen af buurt van Heinsberg woonde. Ze enige die een telefoon had. Maar

Vader Prickaerts was postbode en bij de familie Prickaerts hadden ze een klein bijkantoor. Er waren aanhoudend nieuwe voorschriften over wat wel en niet mocht. Ook in verband met de uitbetalingen. Soms ging er iets fout en dan ontstonden er woorden wisselingen. Naar school gaan was geen regelmatig gebeuren meer voor de kleine Ger. Niet alleen de tijden wisselden, ook de lokaties en de samenstelling van de klassen. Soms kregen kinderen les in de kerk, soms met andere klassen samen.

Bij luchtalarm gingen we verschillende keren het veld in. We zochten beschutting onder de bomen en pas na het sein veilig keerden we huiswaarts. De echte angst kwam pas tijdens de bombardementen in 1943 en 1944. In Welten zelf is vrijwel niets geraakt, maar het gevoel van onmacht maakte iedereen lusteloos en moe. We hadden geen radio. Pap luisterde op andere plaatsen naar Radio Oranje en kwam vaak thuis met nieuwtjes als hij bij boer Mertens had gekaart.

ARBEITSDIENST

Een broer van Ger, hulpbesteller bij de post, moest in Arbeidsdienst. Hemel en aarde werden bewogen om dat te verhinderen, maar het lukte niet. Hij kwam in een werkkamp in Ommen terecht. Toen dat werd opgeheven moesten de arbeiders naar Dresden. Ik hoor vader nog foeteren. Daar ga je niet heen! Met de bedrijfsarts van de post overlegd of hij niet een of andere akelige ziekte kon krijgen, zodat hij er niet meer naar toe hoefde. Op een keer is hij gewoon thuis gebleven en ondergedoken. Het lot van Dresden is alom bekend.

Elke postbesteller had een uniform. Die kledij had in de oorlog zijn voordelen bij de zo op uniformen gefixeerde Duitsers. Pap ging bijvoorbeeld naar Noorbeek om te hamsteren. Hij kwam 's avonds laat naar huis en werd regelmatig aangehouden. Hij liet dan een papiertje zien en als rijksambtenaar mocht hij verder. Op een keer werd hij vlakbij Welten aangehouden. Hij riep: ‘Dat is dienstgeheim, dat is dienstgeheim’.

Bij Ger Prickaerts thuis deden ze wat zo velen deden: clandestien varkens houden en slachten. Daar moesten wij kinderen absoluut het zwijgen over bewaren. Ook over het zelf malen van koren met behulp van de wasmachinemotor. Soms stonden er mensen in het kantoor en vroegen wat zo'n kabaal maakte. De wasmachine zei moeder dan.

De familie Prickaerts bracht menige nacht in de kelder door. In een hoek stond een Mariabeeldje met kaarsen ervoor. Wat hebben wij gebeden. Als je indutte kreeg je een por in de zij. We woonden in een rijtjeshuis. Vele mensen hadden de kelders met elkaar verbonden via doorgangen. Bij ons was dat niet nodig, vond pap. De reuk van onze kelder was speciaal. Er stonden veel zelf ingemaakte potten fruit. Op de rekken lagen lekkere appels te overwinteren.

Als we op school waren, gingen we tijdens alarm naar de gemeenteschuilkelder, die in Welten met rioolbuizen was gebouwd. De man die se sleutel beheerde heette Coenen. Hij diende vòòr alle andere ter plekke aanwezig te zijn. Eén keer kwam Coenen niet opdagen. Wij moesten toen op de knielbankjes onder de tafeltjes gaan zitten.

VOETBALLEN EN VISSEN

Als we niet naar school hoefden werd er gevoetbald met de jongens uit de straat. Een echte voetbal was onvoorstelbaar. Wij maakten zelf een bal door voden aan elkaar te binden. Een kleine tennisbal was een schat. Als je hem kwijt was zocht je tot het donker werd.

Wij gingen ook vaak vissen, zonder haken, zonder hengels. Vlakbij de vijvers van de Geleenbeek woonde een mijnningenieur, die me op een dag een bamboestok gaf. Dat was alsof je een geschenk uit de hemel kreeg. We leverden ware gevechten met de vissen om ze uit het water te krijgen. Om de vissen beter uit het water te kunnen halen wierpen wij dammen op. Dat mocht natuurlijk niet, omdat de watermolen water nodig had en dus kregen wij steeds ruzie met de zonen van de boer. We hoorden precies wie van hen de poort opende en maakten vervolgens dat we wegkwamen. Thuis gaven wij de gevangen vissen aan moeder, die ze eerst een tijdje in een emmer water zette om de aardsmaak te milderen.

AMERIKANEN KOMEN

Het nieuws van de invasie en de komst van de Amerikanen bereikte de familie via via. Op een gegeven moment hoorden we roepen: 'De Amerikanen komen!'. Sindsdien zaten we in spanning af te wachten. Toen ze in Ubachsberg waren gearriveerd wisten we dat meteen. Die nacht werd er hevig geschoten en mochten we de deur niet uit. Ook daags erna niet. Aan het einde van de straat stond een prieeltje. Daar hadden de Duitsers positie gekozen. Een mitrailleur hield de hele straat onder schot. Bij ons achter de rode brievenbus stond ook een Duitse soldaat. Ik zie het gasmasker nog aan zijn schouder hangen. We zagen de Amerikanen aankomen in twee lange rijen aan weerszijden van de straat. Er werd geschoten.

De Duitsers renden weg. Degene die bij ons achter de brievenbus stond werd geraakt. Een half uur later zagen we drie soldaten met een grote rol op een stok. Ze rolden kabels af. Ik begreep toen niet dat ze dat deden om telefoonverbinding tot stand te brengen.

De volgende dag mochten wij naar buiten. Overal stonden tanks en jeeps. Achter de huizen aan de overkant zagen we dat een tank met een graafschep aan de achterkant van de huizen een doorgang had gemaakt. De tank had gewoon alles opzij geduwd of fijn gemalen. Ik snapte onmiddellijk dat de Amerikanen zich niet door de Siegfriedlinie zouden laten weerhouden.

Opnieuw werd Welten door grote aantallen soldaten bevolkt. Nu door Amerikanen. Er was chocolade en kauwgom. Mensen die zeven woorden Engels spraken werden tot tolk benoemd. Ook bij ons thuis kwamen Amerikanen over de vloer. Een van hen had een radio, zo groot als een koekjestrommel. Door het meer of minder openen van het deksel kon hij de kanalen

veranderen. Van zes huizen verder kwamen de mensen naar dat wonder kijken. Toen ik er op school over vertelde, lachte men mij ongelovig uit.

Bij Welten stonden enkele kanonnen opgesteld, waarmede richting Kerkrade en Aken werd gevuurd. In het steegje bij ons hing dan een vlaggetje. De lege koperen granaathulzen waren zeer geliefd. Er werden vazen en andere voorwerpen van gemaakt. Tegenover ons woonde de familie Frijns. Mijnheer Frijns klom elke nacht op het dak en becommentarieerde de bominslagen. Op een nacht riep hij: ‘Aken brandt, Aken

brandt’. We kwamen de kelders uit en zagen dat de hemel rood gekleurd was.

De mensen van de OD (Orde Dienst) waren in Heerlen snel actief, maar kregen net zo snel de bijnaam: Onze Dieven.

De eerste zwarte soldaat die in Welten was te zien veroorzaakte een ware opschudding. Hij reed op een dienstfiets door de straat toen hij een lekke band kreeg. Vader ontfermde zich over hem, roepend ‘Plakken, plakken’, alsof de man doof was en daarom geen Nederlands verstond. Toen de soldaat later aardappelen bij de boer ging halen pakte de MP hem op omdat men dacht dat hij een spion was. Een Engels sprekende buurvrouw wist de man met de aardappelen na anderhalf uur vrij te krijgen.

Kerstmis 1944. Ger was inmiddels 10 jaar oud. Vader was zanger in de kerk. De Amerikanen maakten er in hun restcentres een potje van. ‘Bevrijd ons van de bevrijders, Heer’, werd er gebeden. Niet lang daarna ging deze smeekbede in vervulling.

Foto's: Rijckheyt

Hij kwam zomaar even aanwaaien!

Door Jo Fox

Het zal je maar gebeuren! Organiseer je als heemkundevereniging, op een zonnige zondagmiddag een representatie over de bezetting en bevrijding van Welten en Benzenrade. Diverse personen werken er aan mee. Geven hun 60 en meer jaren oude spulletjes en lectuur in bruikleen. Zo is er ook een originele Jeep uit 1943, die als publiekstrekker vóór het gemeenschapshuis is geparkeerd.

Je staat bij het kostbare voertuig om op te letten, dat men het niet als speeltje gebruikt. Stopt er opeens een auto naast je. Er stapt een man van middelbare leeftijd uit, met een wegenkaart in de hand. Op z'n Duits vraagt-ie je of je hem kunt wijzen hoe hij en Benzenrade komt. Ja, dat kun je. Zwaait hij naar een tweede persoon in de auto en gebaart hem uit te stappen. Deze tweede persoon in kwestie, gekleed in zwarte jeans broek, donkerblauwe sweater en beige hoedje. Hij spreekt geen Duits, maar Engels met een zwaar Amerikaans accent.

Robert Sandager in gesprek met o.a. lid Frans Prickaerts (links)

De kleine man stelt zich voor als Robert Sandager uit Minealolis. Zestig jaar geleden was hij met zijn maten enige tijd gelegerd in een weiland in Benzenrade, van waaruit zij met kanonnen Aken beschoten, Eén van onze bevrijders dus, die nu de respectabele leeftijd van 90 jaar heeft bereikt. Samen met zijn Zwitserse begeleider, Erhard Bruderer, is hij onderweg, om nog eenmaal een kijkje te nemen op die plekken, waar hij destijds vertoefde en waaraan hij goede herinneringen heeft bewaard. Enkel de aanwezigheid van de Jeep noopte hen hier te stoppen om de weg te vragen.

Beide mannen waren volkomen onbekend met het feit dat er ter plekke een presentatie ter herinnering aan de bevrijding van onze contreien werd gehouden. Puur toeval dus, deze ontmoeting!

Vanzelfsprekend hebben wij beide heren naar binnen getoerd en ons daar geruime tijd met hen onderhouden. Vervolgens togen zij naar Benzenrade. Echter niet, nadat Robert Sandager ons had verzekerd: "Everything overhere has changed so much. I can hardly recognize anything". Wetend dat wij in een gemeente wonen waarin men meer op afbraak en vernieuwing dan op behoud is ingesteld, konden wij dat volkomen beamen.

Feit blijft, dat deze bijzonder leuke ontmoeting met één van onze bevrijders nauwelijks zo goed gepland en getimed had kunnen worden als het toeval dat deed.

‘Onze jongens in Nederlands-Indië’

Door Marcel Krutzen

Vrijwel onmiddellijk na afloop van de Tweede Wereldoorlog namen Nederlanders opnieuw de wapens op. Duizenden jonge, dienstplichtige militairen werden naar de voormalige kolonie Nederlands-Indië (thans Indonesië) uitgezonden om daar orde op zaken stellen. Wij hebben het over de ‘politioenele acties’ (1947-1949): de Nederlandse regering verzette zich tegen de in augustus 1945 door de Indonesische leiders Soekarno en Hatta uitgeroepen onafhankelijke Republiek Indonesië. Eventueel verlies van Nederlands-Indië was voor tal van Nederlanders volstrekt onaanvaardbaar!

Tijdens de ‘politioenele acties’ vochten meer dan 100.000 Nederlandse militairen in Nederlands-Indië. Van hen sneuvelden er ruim 6000. Ook kwamen meer dan 100.000 Indonesiërs om. Onder grote internationale druk erkende Nederland de Indonesische onafhankelijkheid (1949). Veel soldaten keerden psychisch getraumatiseerd naar Nederland terug.

Ook ‘jongens’ uit Welten en Benzenrade werden opgeroepen hun militaire dienstplicht in Nederlands-Indië te vervullen. Dikwijls hadden zij geen enkele reiservaring. Ook wisten zij nauwelijks wat hen te wachten stond.

Indiëgangers uit Benzenrade waren: Harry Wierts, Sjeng Wierts, Math Mertens, Martin Roosenboom, Albert Valkenburg, Hub Gorissen, Sjef Ramaekers en Piet Frederiks.

Uit Welten waren afkomstig: Hub Weerts, Toon van den Wildenbergh, Johan Weerts (broer van Hub), Thei Boosten, Frans Prickaerts, Lei Kleinen, Harry Simons, Lei Daniëls, Martin Le Poole, Gijs Le Poole, Hub Smeets, Arthur Slijpen, J.

Beuken, Th. Boosten, H. Bovens, H. Didden, Pol Eijmael en P. Geurts, A. Hofland, J. Kuperus en H. Peters..

Tijdens hun verblijf in ‘Indië’ hebben deze jonge kerels angst, dood en verderf meegemaakt. Met het ‘thuisfront’ - hun ouders, broers, zusters, vrienden en kennissen - onderhielden zij briefcontacten. In het *Weltens Journaal*, een uitgave van het Limburgs Thuisfront, komen wij hun namen herhaaldelijk tegen.

Hier een bericht van soldaat Harry Simons (5-6 RI):

‘Deze maand heb ik ’t geluk gehad om 2 onzer jongens hier in Indië te ontmoeten. De eerste was Frans Prickaerts, in de buurt van Salum, ongeveer 240 km hier vandaan. Hij zag er uitstekend uit en was nog altijd de ouwe Frans. Paarden was nog steeds de sport van hem, want de Luit van hem kwam hem halen om 2 of 3 paardjes te keuren. De tweede was vriend

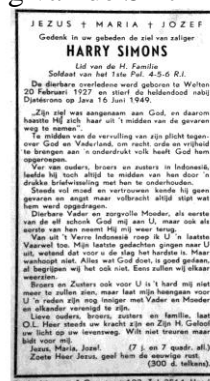
Wildenberg. Hij was eventjes van Bandoeng naar Sagi gekomen om mij eens op te zoeken. De hele dag is hij bij mij gebleven en ook hier overnacht. Samen voelden wij ons nog eens ouderwets en hebben ook nog gevoetbald, waarbij Toon de keeper was en Welten uitstekend hoog had gehouden. Wij wonnen met 5-2. Ook hij zag er uitstekend uit en nog altijd de lollige Toon.'

Vrijwel iedereen kende militairen die in Indië gesneuveld waren. Wat de groep Welten-Benzenrade betreft zijn de meeste soldaten heelhuids teruggekeerd. Twee soldaten zijn jammer genoeg om het leven gekomen.

Hubertus (Hub) Weerts, soldaat bij 2-14 Regiment Infanterie, Bataljon 'Zeeland', liet op 20 januari 1947, enkele dagen na het bereiken van zijn 24-jarige leeftijd, in Padang (Sumatra) het leven. Hij werd op het ereveld Leuwigajah bij de stad Cimahi, niet ver van Bandung, begraven. Op 20 januari 1948 vond zijn eerste jaardienst plaats in de parochiekerk Sint Martinus te Welten. Overigens, Johan Weerts, zijn broer, soldaat bij 3-14 RI, wist 'Indië' te overleven. Begin 1950 keerde hij in Welten terug. Door de buurtvereniging werd hij hartelijk verwelkomd.

Harry Simons, geboren op 20 februari 1927 te Welten, soldaat bij 5-6 Regiment Infanterie, bijgenaamd 'De Zwarte Panters', werd op 16 juni 1949 bij Djatisrono (Midden-Java) door een kogel in zijn hoofd getroffen en was op slag dood. Met militaire eer werd hij door zijn kameraden begraven op het ereveld Candi in de havenstad Semarang. Op 25 juni 1949 volgde zijn plechtige 'zielendienst' in de Sint Martinuskerk te Welten. De kerk was overvol. Tal van Weltenaren getuigden hun innig medeleven. Acht militairen vormden de erewacht. Na afloop van de dienst werd het Wilhelmus ten gehore gebracht. Op 8 augustus vond de zeswekendienst plaats. Jaarlijks vindt de Nationale Dodenherdenking plaats, ook in Welten-Benzenrade, en wel bij het oorlogsmonument bij de hoofdingang van de Sint Martinuskerk: een geschikt moment ook de gesneuvelde Indiëgangers uit Welten-Benzenrade te herdenken.

Leonard Willem (Leonard) Schlicher, politieagent te Welten

Door Marcel Krutzen

Veel oudere Weltenaren herinneren hem nog wel. Hier volgt zijn levensloop; een schets vooral gebaseerd op artikelen uit regionale dagbladen.¹

Zie ook het artikel "Angstige avond in Benzenrade" op pagina 9.

Leonard Willem Schlicher werd op 3 februari 1892 te Linne, een kerkdorp in Midden-Limburg, geboren. Zijn vader Cornelis Hubertus (Cor) Schlicher (1854-1895) was timmerman van beroep, zijn moeder Corlina Hubben (1855-1928) huisvrouw. Het echtpaar kreeg vier zonen en één dochter. Vader Schlicher overleed op jonge leeftijd. Zijn gezin zal het niet makkelijk hebben gehad.

Leonard wilde graag politieagent worden. Medio september 1921 behaalde hij het 'politiediploma met aantekening'. Ongeveer een maand later, op 21 oktober 1921, trad hij te Echt in het huwelijk met Maria Josephina Heijmans, geboren op 28 november 1894 te Echt. Schlicher trad in dienst bij de politie te Heerlen. Hij werd ingedeeld bij de geüniformeerde dienst, bureau Akerstraat, politiepost Welten. Deze politiepost, opgericht in 1922, lag aan het begin van De Doom, vlakbij de Kloosterkensweg.

Politiepost Welten, gelegen aan De Doom, omstreeks 1945. Bron: Archief Heemkundevereniging Welten-Benzenrade

In 1934 werd Schlicher voorzitter van de plaatselijke afdeling van de katholieke politiebond 'Sint Michael'. Voordien was hij vicevoorzitter. Van deze bond was Mgr. dr. H. Poels geestelijk adviseur. Schlicher was niet alleen een rechtgeaard katholiek, maar ook en vooral een uitstekend organisator. Hij organiseerde niet alleen allerlei activiteiten voor politiemannen, bijvoorbeeld lezingen over het bestrijden van valsmunterij, maar ook voor de

kinderen van politiepersoneel, onder meer Sinterklaasbijeenkomsten in de grote zaal van 'Ons Volkshuis' aan de Emmastraat te Heerlen.

Politie Heerlen. Geheel links staat: politiemans L.W. Schlicher. Bron: Rijkshyht.nl

In 1947 ging Schlicher met pensioen. Als bondsvoorzitter werd hij opgevolgd door zijn collega M. Simons. Schlicher en zijn vrouw woonden aan de Laanderstraat 150 te Heerlen. Hij overleed vrij onverwacht op 19 oktober 1965 te Heerlen en werd op de begraafplaats van de parochiekerk van O.L. Vrouw Onbevleete Ontvangenis te Pey (Echt) begraven. Zijn echtgenote M.J. Heijmans overleed enkele tientallen jaren later, namelijk op 3 december 1989 te Echt. Ook zij werd in Pey begraven. Voor zover mij bekend was het echtpaar kinderloos.

¹ Limburger Koerier 24 september 1921. Limburgsch Dagblad 26 juli 1922, 21 januari 1932, 26 september 1934, 10 december 1934, 21 december 1934, 29 juni 1954, 30 mei 1963, 1 december 1965.